

BOTANICAL GARDEN: COME IN! OGRÓD BOTANICZNY: WEJDŹ!

OSOBY ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI W OGRODACH BOTANICZNYCH METODOLOGIA

2019

Praski Ogród Botaniczny, Czechy
Ogród Botaniczny w Göteborgu, Szwecja
Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska
Węgierskie Stowarzyszenie Arboretów i Ogrodów Botanicznych, Węgry

Botanical Garden: COME IN! VSTUPTE! KOM IN! WEJDŹ! GYERE BE!
Ogród Botaniczny: COME IN! VSTUPTE! KOM IN! WEJDŹ! GYERE BE!

Dziękujemy Unii Europejskiej za wsparcie niniejszego projektu.

Podziękowania

Pragniemy podziękować dr Pavlínie Šumníkovéj z Katedry Edukacji Specjalnej, Wydziału Edukacji, Uniwersytetu Karola (Praga), za ekspertyzę, w której stwierdza:

“... Metodologia ... spełnia swój jasno określony cel. Jest to praktyczny przewodnik, który może stanowić źródło inspiracji dla dydaktyków w ogrodach botanicznych, centrach edukacji ekologicznej i innych instytucjach. Tym samym wypełnia on lukę w edukacji muzealnej, która koncentruje się głównie na kolekcjach żywych roślin. Do tej pory opracowania zazwyczaj skupiały się na poszczególnych niepełnosprawnościach, dlatego doceniam kompleksowy charakter tej metodologii. To bardzo praktyczny przewodnik, który może zainspirować nie tylko pracowników ogrodów botanicznych, ale również wszystkie te osoby, które byłyby zainteresowane wprowadzeniem podobnego projektu w ramach własnej organizacji czy zakładu (np.: dom seniora, ośrodki dla dzieci z wieloma zaburzeniami, itp.). Cenię sobie również wersję online metodologii, gdyż jest wyposażona w ciekawe dodatki (kwestionariusz online, różne wersje językowe, itp.). Jak mają w zwyczaju mówić ludzie z niepełnosprawnością: „Proszę nie decydujcie o naszej przyszłości bez nas”. Dzięki niniejszej publikacji zdajemy sobie sprawę, iż otoczenie dostosowane do potrzeb wszystkich współczesników jest wartością dodaną dla każdego z nas bez względu na wiek czy rodzaj dysfunkcji. Twórcy metodologii wyraźnie to akcentują. Metodologia z powodzeniem dąży do usunięcia potencjalnych barier i przeszkód z naszych umysłów.”

Dedykacja

Pragniemy zadedykować tę metodologię wszystkim życzliwym osobom, a zwłaszcza naszym wybawicielom ze Svatý Jan pod Skalou.

Wsparcie Komisji Europejskiej przy realizacji tej publikacji nie oznacza, iż KE identyfikuje się z jej treścią. Publikacja ta jest tylko i wyłącznie odzwierciedleniem poglądów autorów. Komisja nie ponosi odpowiedzialności za żadne wykorzystanie informacji zawartych w niniejszej publikacji.

SPIS TREŚCI

Come in! Wejdź!	1
Jak korzystać z tej metodologii	2
Czym się różnimy?	3
Nasi goście	3
Bariery w ogrodach	8
W jakim stopniu Państwa ogród jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami?	10
Dajmy się zainspirować	12
Dostępność głównym celem	12
Doznania dla wszystkich zmysłów	15
Miejsca warte odwiedzenia	18
Co warto przeczytać	24

DOTKNIJ PROSZĘ! str. 46

COME IN! WEJDŹ!

Praski Ogród Botaniczny wprowadza w zapierający dech w piersiach świat roślin korzystając z wielu różnych metod, a od 1996 roku kładzie również nacisk na postrzeganie przyrody za pomocą wszystkich zmysłów. Pragniemy, by nasz ogród był otwarty dla wszystkich, bez względu na możliwą niepełnosprawność. Obecnie oferujemy obszerny system aktywności i usług dla zwiedzających, by stworzyć miłą, otwartą i inspirującą przestrzeń bez barier.

Rok 2012 był punktem zwrotnym w realizacji tych zamierzeń. W naszym ogrodzie odbyła się konferencja Botanic Gardens Conservation International (BGCI) poprzedzona warsztatami European Botanic Gardens Consortium, skupiającymi się na społecznej roli ogrodów botanicznych. Tam właśnie przedstawiliśmy nasze długoletnie doświadczenia odnośnie zwiedzających ze szczególnymi potrzebami. Nasz projekt przyciągnął uwagę kolegów i koleżanek z różnych zakątków Europy. Otrzymaliśmy możliwość podzielenia się naszymi ciekawymi doświadczeniami za pomocą case study opublikowanego na stronie internetowej BGCI. Następnie stworzyliśmy międzynarodowy zespół, by móc dzielić się naszymi doświadczeniami i wzbogacać je. Powstał projekt Botanical Garden: COME IN! VSTUPTÉ! KOM IN! WEJDŹ! GYERE BE! sfinansowany ze środków programu Erasmus+ Unii Europejskiej. Dzięki organizacjom partnerskim oraz zaangażowaniu, energii i pasji naszych kolegów i przyjaciół z Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Ogrodu Botanicznego w Göteborgu oraz Węgierskiego Stowarzyszenia Arboretów i Ogródów Botanicznych, w ciągu trzech lat udało nam się przygotować obwoźną wystawę oraz niniejszą metodologię.

Liczymy na to, iż niniejsza publikacja będzie nie tylko ciekawą lekturą, ale również praktyczną wskazówką, jak lepiej przygotować ogrody botaniczne i inne instytucje związane z kulturą i nauczaniem do potrzeb ogółu społeczeństwa, włącznie z osobami o szczególnych potrzebach.

Jarmila Skružná
Kierownik Projektu
Praski Ogród Botaniczny

JAK KORZYSTAĆ Z TEJ METODOLOGII

Ogrody botaniczne są świadkiem spadku bioróżnorodności na skalę światową, zmagają się również z wieloma innymi globalnymi problemami i wyzwaniem. Mają one jednakże możliwość wykorzystania swojego naukowego i metodologicznego potencjału w celu zwiększenia świadomości odnośnie powyższych kwestii. Ogrody powinny zachęcać swoich gości do przyjęcia odpowiedzialnego podejścia do życia, środowiska i przyrody jako takiej. Na szczęście rośliny same podpowiadają nam, jak to zrobić: dostarczają bogatych wrażeń pod względem sensorycznym i dzięki swojej naturze stanowią wspaniałą bazę do stworzenia przyrodniczej oazy w środowisku miejskim. W tym właśnie obszarze staramy się aktywnie oferować równe możliwości i doświadczenia dla każdego ich uczestnika.

Metodologia ta została stworzona w ramach międzynarodowego programu Unii Europejskiej Erasmus+. Jest ona wynikiem współpracy ogrodów botanicznych z Pragi, Poznania, Göteborga oraz Węgierskiego Stowarzyszenia Arboretów i Ogródów Botanicznych. Metodologia ma być praktycznym przewodnikiem oraz źródłem inspiracji dla edukatorów w ogrodach botanicznych, centrach edukacji ekologicznej i innych instytucjach. Skupia się ona na poprawie ich dostępności przy wykorzystaniu innowacyjnych metod pracy oraz za pomocą postrzegania przyrody przy użyciu wszystkich zmysłów.

Metodologia jest podzielona na sześć rozdziałów, które w logiczny sposób tworzą spójną całość, pozwalając czytelnikowi lepiej zrozumieć kwestie otwierania ogrodów botanicznych i arboretów dla osób ze szczególnymi potrzebami (zwanymi dalej "OSP").

Pierwsza część skupia się na poszczególnych grupach gości oraz ich specjalnych potrzebach. Zrozumienie zróżnicowania osób odwiedzających ogrody jest kluczowe dla wprowadzenia poprawy dostępności ogrodów i innych instytucji.

Następny rozdział przedstawia bariery i przeszkody, na które napotyka zwiedzający zarówno przed rozpoczęciem, jak i w trakcie zwiedzania oraz doradza, w jaki sposób można je wyeliminować czy obejść. Zidentyfikowanie tych barier jest celem tego rozdziału. To pierwszy ważny krok w kierunku poprawy dostępności. W tym celu czytelnik może nie tylko posłużyć się analizami przytoczonymi w tej metodologii, ale również skorzystać z naszego kwestionariusza internetowego, który pomoże zidentyfikować przeszkody we własnej instytucji.

Publikacja ta oferuje również przykłady właściwych sposobów postępowania, co dla czytelnika jest zarówno ważne, jak i przydatne. Mogą one posłużyć jako inspiracja dla oferowanych usług, rozwiązania trudnych sytuacji czy też stanowić przykład działań na rzecz ogółu społeczeństwa. Rozdział ten jest podzielony na podrozdziały i przedstawia inspirujące miejsca we wszystkich naszych krajach partnerskich. Został on stworzony przez członków naszego międzynarodowego

projektu, którzy zwiedzali dane instytucje lub współpracowali z nimi. Rozdział ten, jak zresztą wszystkie poprzednie, nie jest kompletnym zestawieniem wszystkich dostępnych usług czy inspirujących instytucji, które pracują z OSP. Jest on zbiorem najlepszych praktyk i niestandardowych rozwiązań.

Pierwszy podrozdział skupia się na wybranych usługach, które poprawiają dostępność ogrodów w poszczególnych krajach partnerskich. Kolejna część zajmuje się interesującymi aktywnościami zaadresowanymi nie tylko dla OSP. Na końcu rozdziału przedstawiamy najbardziej inspirujące miejsca z każdego kraju.

W ostatniej części metodologii znajdziecie Państwo listę źródeł, linków do ciekawych stron internetowych oraz publikacji zarówno w języku angielskim, jak i w narodowych językach naszych krajów partnerskich.

Uzupełnieniem wydrukowanej wersji metodologii jest rozszerzona wersja internetowa dostępna na stronie projektu *garden-comein.com*. Tutaj znajdziecie Państwo wspomniany wcześniej bardziej szczegółowy formularz do analizy barier i przeszkód, jak również kompletne materiały użyte do realizacji wystawy sensorycznej pod tytułem "Nigdy nie jesteś sam: Sekrety Symbiozy". Wystawa ta miała miejsce w 2018 roku i odwiedziły ją wszystkie nasze organizacje partnerskie. Została ona również zaprezentowana na międzynarodowej konferencji pt. Ogród Botaniczny: Zielony Świat dla Wszystkich!, która odbyła się w Poznaniu, w Polsce. Materiały zawierają zestaw tekstów, opisów, zdjęć oraz informacje o pojedynczych ekspozycjach, włącznie z instrukcją, jak postępować w trakcie przygotowań.

Nasza metodologia dąży do otwarcia ogrodów botanicznych dla wszystkich zwiedzających. Może posłużyć nie tylko jako przewodnik, ale również odskocznia w kierunku nowych metod i sposobów podejścia do postrzegania przyrody za pomocą wszystkich zmysłów, jak i oryginalnych zajęć przeznaczonych nie tylko dla zwiedzających o specjalnych potrzebach.

Obserwujcie nas online!
garden-comein.com

CZYM SIĘ RÓŻNIMY?

Jednym z pierwszych wspólnych działań podjętych w ramach projektu było przedstawienie kwestii związanych z dostępnością oraz porównanie sytuacji we wszystkich krajach partnerskich. Tabela poniżej nie jest kompletnym zestawieniem. Przedstawia tylko informacje związane z dostępnością u naszych partnerskich instytucji oraz wymienia możliwości otrzymania wsparcia, jak i kwestie dotyczące nauczania osób o specjalnych potrzebach w poszczególnych krajach.

NASI GOŚCIE

Ogrody botaniczne są odwiedzane przez różne osoby, również te ze szczególnymi potrzebami. Na terenie ogrodów czyha jednak na nie wiele barier i przeszkód. By je wyeliminować, należy najpierw podzielić zwiedzających na grupy w zależności od ich potrzeb (typu niepełnosprawności). Nie traktujemy tych grup jako ściśle zdefiniowanych, gdyż przyczyny niepełnosprawności często pokrywają się lub współwystępują, co potęguje ich skutki.

Sposób zwiedzania (indywidualne/grupowe) jest również ważnym czynnikiem, który należy wziąć pod uwagę. W każdym przypadku liczymy się ze specjalnymi potrzebami osoby zwiedzającej i dążymy do tego, by mogła przemieszczać się swobodnie po terenie ogrodu. Wizyty indywidualne to zazwyczaj różne grupy rodzinne (rodzice z wózkami dziecięcymi, osoby w różnym wieku oraz seniorzy). Osoby z tej grupy zazwyczaj przychodzą, by odpocząć, zrelaksować się oraz poszerzyć swoją wiedzę. Przekazując informacje, kładziemy nacisk na interaktywność i swobodną atmosferę. Grupy zorganizowane (szkoły i różne grupy zainteresowania) bardzo się różnią i każda ma swoją specyfikę.

Grupy rodzinne

Unikatowość tej grupy polega na komunikacji międzypokoleniowej. Można zaobserwować różne układy od podstawowej komórki społecznej, tak zwanej rodziny nuklearnej (dwupokoleniowej – rodzic(e) i dzieci) po rodziny rozszerzone lub rodziny z przyjaciółmi i znajomymi, gdzie występują wielowarstwowe relacje.

Oczywisty jest fakt, iż prezentowanie informacji grupom w różnym wieku jest dość trudne. W celu utrzymania zasady stosowanej w większości rodzin (dorosły = nauczyciel, dziecko = uczeń), powinniśmy przedstawiać informacje w sposób zrozumiały i często uproszczony, tak, by każdy mógł je zrozumieć. Wspólne przeżywanie nowych doświadczeń jest bardzo ważne. Wizyta nie może być nudna, męcząca ani zbyt przeładowana informacjami, dlatego najlepiej dostosować komunikację i elementy ekspozycji do najmłodszego członka rodziny.

Praktyka:

Komfort

- duża ilość miejsc do odpoczynku, toalety, napoje i przekąski

Komunikacja niewerbalna

Informacja pisemna

- tak prosta, jak tylko możliwe
- informacje ważne (z punktu widzenia odwiedzającego, a nie eksperta z dziedziny botaniki)
- teksty wyróżnione rozmiarem czcionki, kolorem, pogrubieniem i również np. kursywą
- towarzyszące proste szkice czy łatwe do zrozumienia ilustracje

Ilustrowane panele informacyjne

- do użycia w miejscach, gdzie potrzebny byłby dłuższy tekst w celu wyjaśnienia danego problemu
- komiksy lub stylizowane rysunki
- kolorowe ilustracje w miejscach, gdzie ułatwiają zrozumienie lub zapamiętywanie informacji

Modele (lub rzeźby)

- duży rozmiar w celu podkreślenia ważnych szczegółów
- zwiedzający mogą dotknąć tych modeli/rzeźb
- przyjemne materiały wzmocnią doświadczenie

Komunikacja werbalna

- komunikacja musi być dostosowana to najmłodszego członka rodziny
- należy często nawiązywać kontakt z najmłodszym członkiem rodziny, zdobyć jej/jego uwagę
- mówić wolniej niż zwykle
- pojęcia muszą być łatwe do zrozumienia
- podczas mówienia ustawiać się zawsze twarzą w kierunku gości

Rodzice z wózkami dziecięcymi lub małymi dziećmi

Ta grupa zwiedzających przychodzi do ogrodu dla relaksu, w celu spotkania się z innymi ludźmi oraz nacieszenia się spokojem i ciszą. Mają własne wymagania odnośnie przestrzeni i informacji. Często postrzegają informacje dotyczące botaniki jako dodatek. Co jest ważne dla rodziców z wózkami dziecięcymi, to usługi i baza zaspokajająca ich potrzeby podczas całodniowej wycieczki.

Praktyka:

Komfort

- ławki, leżaki, koce piknikowe do wypożyczenia
- łatwy system naprowadzania do istotnych dla nich miejsc (jak np.: ważne elementy ekspozycji, toalety, miejsca odpoczynku, napoje i przekąski)
- toalety z przewijakami, woda pitna na terenie ogrodu
- możliwość chodzenia po trawnikach (choć w niektórych miejscach)
- nasadzenia z łatwymi do rozpoznania roślinami (zarówno użytkowymi, jak i ozdobnymi)

Seniorzy

Większość starszych osób doświadcza pogorszenia percepcji zmysłowej (wzrok, słuch), co utrudnia komunikację. Pogarsza się również ich pamięć i umiejętność przyswajania nowych informacji. Z drugiej strony, znaczną część starszych mieszkańców cechuje aktywność, kreatywność i wysoka inteligencja społeczna. Znaczenie rodziny wzrasta z wiekiem, a rola dziadka czy babci jest dla nich ważna. Na koniec warto zauważyć, iż mogą mieć problemy z mobilnością i szybko się męczyc.

Praktyka:

Komfort

- dostęp bez barier i przeszkód, ścieżki łatwe do pokonania z minimalną ilością w terenie
- nierówne drogi i inne przeszkody
- łatwo dostępne miejsca odpoczynku, zacienienie

Komunikacja niewerbalna

- pisemne, ilustrowane i trójwymiarowe informacje – tak samo, jak dla rodzin z dziećmi
- informacja jest umieszczona w sensownej odległości i na odpowiedniej wysokości (dostęp i czytelność)
- jasny, widoczny i łatwy dla zrozumienia system naprowadzania

Komunikacja werbalna

- informacja werbalna – tak samo, jak dla rodzin z dziećmi
- należy zadbać o zapewnienie dłuższego czasu na reakcję
- mówić jasno, rzeczowo, zrozumiale, wolno i prosto
- wziąć pod uwagę ich kondycję fizyczną

Grupy zorganizowane (szkoły, grupy skupiające osoby o podobnych zainteresowaniach, itp.)

Zaletą grup zorganizowanych jest ich albo podobny wiek (szkoły, kółka zainteresowań dla dzieci itp.) albo taki sam obszar zainteresowań.

Grupy szkolne są prowadzone przez nauczyciela, wychowawcę lub innego dydaktyka. Na początku zajęć w terenie/programu pytamy nauczyciela o specyfikę danej grupy (skupienie, poziom wiedzy, itp.).

Praktyka:

Komunikacja werbalna

- należy wejść w kontakt z uczniami, nie nauczycielem
- mówić normalnym tempem, ale wyraźnie
- używać dobrze znanych pojęć (nie zbyt fachowych)
- podawać tylko najważniejsze informacje (skupienie na zrozumieniu tematu)
- informacja zwrotna oparta na prostych pytaniach

Komunikacja niewerbalna

- zaangażować percepcję zmysłową

W niektórych przypadkach, **grupy skupiające osoby o podobnych zainteresowaniach** mogą mieć większą wiedzę, co zwiększa wymagania w stosunku do przewodnika i jego profesjonalnego przeszkolenia. Zasady komunikacji są takie same jak dla grup szkolnych. Podczas prezentacji wchodzimy w kontakt z osobami z każdej grupy wiekowej.

Zwiedzający z niepełnosprawnościami

Zwiedzający z zaburzeniami wzroku

Grupa osób z zaburzeniami wzroku jest bardzo zróżnicowana. Zaliczmy do niej zarówno uczestników niedowidzących (w różnym stopniu), jak i całkowicie niewidomych. Dla dobrej komunikacji istotna jest informacja, czy dana osoba jest niewidoma od urodzenia czy też jej wzrok pogarszał się wraz z upływem czasu. W drugim przypadku osoby te pamiętają np. kolory, rozmiary i kształty. Osoby z zaburzeniami wzroku zastępują zmysł wzroku innymi zmysłami, zwłaszcza zmysłem słuchu, dotyku czy węchu. Podczas procesu uczenia się, przechodzą od szczegółu do ogółu – czyli następuje to w dokładnie odwrotnej kolejności niż u osób widzących. Z punktu widzenia osób widzących te wspomniane ogóły mogą być niekompletne.

Osoby z zaburzeniami wzroku mogą poruszać się po terenie ogrodu wraz ze swoimi rodzinami, z osobistym przewodnikiem lub z grupą. Osoby towarzyszące zwiedzającym z zaburzeniami wzroku ułatwiają im poruszanie się oraz przekazują informacje. Osoby z zaburzeniami wzroku rzadko przychodzą same, a jeśli, to zazwyczaj z psem przewodnikiem.

Dla każdego członka tej grupy spacer musi być bezpieczny, przyjemny i – jeśli to możliwe – kompleksowy. Informacje, które chcemy przekazać tej grupie, muszą być stosownie umieszczone oraz adekwatnie dostosowane pod względem wzornictwa.

Praktyka:

Komfort

- takie same zasady jak we wszystkich poprzednich grupach

Komunikacja niewerbalna

(znaki, tablice, panele, strzałki kierunkowe, system orientacji i nawigacji)

- lokalizacja – nie za daleko od krawężnika, a najlepiej tak blisko niego, jak tylko możliwe
- wysokość podstawowych tablic informacyjnych (A4) – ok. 60 cm do 80 cm od ziemi
- tablica nachylona pod kątem od 45° do 60° – w celu wygodnego odczytu tekstu w alfabecie Braille'a
- naprowadzanie do informacji – np. za pomocą zmiany rodzaju nawierzchni
- informacja musi być zrozumiała, dokładna, krótka
- wiele rzeźb i modeli
- rozmiar – jeśli użyjemy większych tablic, muszą być w zasięgu ręki

- wydrukowane lub narysowane informacje powinny być większe, z wyraźnymi konturami
- łatwy do zrozumienia i prosty system orientacji (piktogramy)

Komunikacja werbalna

- stosujemy ogólne zasady z poprzednich punktów
- kiedy spotykamy się z osobą z zaburzeniami wzroku, delikatnie jej dotykamy i przedstawiamy się
- wchodzimy w kontakt z osobą z zaburzeniami wzroku, a nie z jej przewodnikiem
- komentujemy wszystko, co robimy
- używamy słów “tutaj” i “tam”, “uwaga” i “nie tam” tylko z jasnym wyjaśnieniem
- korzystamy z trójwymiarowych obiektów, najlepiej różniących się rozmiarem i kształtem
- przechodzimy od szczegółu do ogółu (czyli w odwrotnej kolejności w porównaniu do osób widzących)
- podczas prezentacji, warto się dowiedzieć, czy zaburzenie wzroku jest wrodzone czy nabyte – nie bójmy się zapytać
- by opisać przedmiot, porównujemy go z dobrze znanymi rzeczami (np. tak długie, jak twoje przedramię)
- podczas prezentacji w pomieszczeniu ważne jest natężenie światła i kolor otoczenia
- powinniśmy opisać otoczenie, w którym zlokalizowane są przedmioty – “na wprost ciebie po prawej stronie stołu”
- nie martwmy się używając słów, jak “patrzeć”, “zerknąć” lub “zobaczyć”

Zwiedzający z zaburzeniami słuchu

Podobnie, jak w przypadku osób z zaburzeniami wzroku, zwiedzający z zaburzeniami słuchu nie stanowią jednorodnej grupy. Zaliczamy do niej osoby, które nie słyszą od urodzenia, jak i takie, które straciły słuch całkowicie lub częściowo, bądź niedosłyszą. Ogrody botaniczne zwiedzają sami (lub z rodzinami) bądź w grupach (grupy szkolne – dzieci w podobnym wieku lub grupy mieszane – społeczności, grupy hobbystyczne czy kluby). Specyfika komunikacji zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej może wynikać z ograniczonej umiejętności rozumienia skomplikowanych tekstów.

Praktyka:

Komunikacja niewerbalna

- używać prostego sposobu wyrażania się w tekście pisanym

Komunikacja werbalna

- zawsze bądźmy zwrócenii twarzą do osób, do których mówimy, tak, by mogły widzieć nasze usta
- nawiązujemy kontakt wzrokowy
- stosujemy słuchanie razem z czytaniem z ust
- mówimy głośno, ale nie krzyczymy
- naturalne lub wolniejsze tempo i wyraźne wymawianie, ruch warg
- stosujemy gesty i mimikę twarzy lub pantomimę, gdzie jest to wskazane
- tylko jedna osoba może mówić na raz, nie spacerujemy podczas mówienia
- korzystając z pomocy tłumacza migowego, mówimy do gości, a nie do tłumacza
- tłumaczenie na język migowy powoduje opóźnienie w prezentacji, tak więc konieczne jest robienie przerw

Zwiedzający z niepełnosprawnością intelektualną

Ogród botaniczny jest również odwiedzany przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną, zwłaszcza dzieci z rodzicami i grupy. Osoby te mogą mieć trudności z komunikacją, głównie ze względu na problem ze zrozumieniem mowy i kontekstu. Możemy ułatwić przygotowanie do wizyty, publikując istotne informacje na stronie internetowej (zdjęcia ogrodu i obiektów na jego terenie, jak również osób, z którymi zwiedzający się spotkają – np. przewodnicy i edukatorzy). Podczas komunikacji należy jeszcze staranniej stosować się do właściwych zasad. Program powinien zostać przygotowany w oparciu o potrzeby uczestników. Jeśli to możliwe, powinniśmy poznać stopień ich niepełnosprawności. Podczas prezentacji możemy zastosować alternatywne metody nauczania (fotografia, elementy dotykowe, pudełka z przedmiotami z zakresu botaniki). A co najważniejsze – nie należy obawiać się komunikacji z osobami z niepełnosprawnością intelektualną!

Praktyka:

Komunikacja werbalna

- podczas mówienia budujemy proste i przystępne zdania
- często pytamy, czy goście rozumieją
- stosujemy pomoce, które angażują zmysł dotyku, słuchu i pozostałe zmysły
- planujemy wizytę tak, by momenty intensywnej koncentracji przeplatały się z chwilami relaksu lub innej, mniej wymagającej czynności

Zwiedzający z zaburzeniami neuropsychiatrycznymi

Zaburzenia neuropsychiatryczne obejmują szeroki zakres schorzeń, jak np. autyzm, ADHD czy zespół Tourette’a.

Nie jest możliwe wyszczególnienie wszystkich aspektów powyższych chorób w niniejszej publikacji. Przekazujemy Państwu jednak porady, co zrobić, by wizyta była jak najbardziej udana. Możemy ułatwić przygotowania do wizyty publikując ważne informacje na stronie internetowej (zdjęcia ogrodu i obiektów, jak również osób, które spotkają się ze zwiedzającymi – jak np. przewodnicy i edukatorzy).

Praktyka:

Komunikacja

- staramy się, by dana osoba /grupa poczuła się bezpiecznie i swobodnie opowiadając, jak zaplanowana jest wizyta
- należy zadbać o spokojne i ciche otoczenie lub zapraszać takie grupy na spokojniejsze chwile
- podczas mówienia budujemy krótkie i zwarte zdania
- korzystamy z wielu pomocy angażujących zmysł dotyku, słuchu i pozostałych zmysłów
- przeplatamy na przemian chwile intensywnej koncentracji z momentami relaksu

Zwiedzający o ograniczonej sprawności ruchowej

Ta grupa składa się z osób: poruszających się na wózku inwalidzkim, o kulach lub korzystających z innych pomocy usprawniających poruszanie się, przewlekle chorych (np. z chorobami układu krążenia) oraz w słabym stanie fizycznym. W celu umożliwienia im swobodnego przemieszczania się po ogrodzie, należy zadbać o ścieżki dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Jeśli nie jest to możliwe na terenie całego ogrodu i tylko część jest odpowiednio przystosowana, należy ją w wyraźny sposób oznakować i uwzględnić to w systemie naprowadzania. Informacje dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej nie mogą stać się przeszkodą dla odwiedzających z innymi ograniczeniami (np. dla osób z zaburzeniami wzroku).

Praktyka:

Komfort

- dostosowany teren, łatwe do pokonania ścieżki z jak najmniejszą ilością schodów lub innych rodzajów nierówności
- łatwo dostępne miejsca odpoczynku
- podwyższone rabaty kwiatowe łatwo dostępne (nie tylko) to dla osób poruszających się na wózkach
- dostępność różnych pomocy usprawniających poruszanie się

Komunikacja niewerbalna

- miejsca niedostępne oraz trudne do pokonania dla osób z ograniczoną sprawnością ruchową oznakowane na terenie ogrodu – informacja na ten temat dostępna przed wizytą
- system naprowadzania z zaznaczonymi alternatywnymi ścieżkami
- tablice z informacjami o roślinach umieszczone wyżej (tak, by były widoczne dla osób na wózku, ograniczając tym samym niewygodne schylenie się itp.).
- dostęp dla osób na wózku do elementów dotykowych (zlokalizowanych blisko krawężnika)

Wnioski – Ogólne zasady komunikacji

- traktujemy zwiedzających w sposób równoprawny, z poszanowaniem godności ludzkiej
- wchodzimy w bezpośredni kontakt ze zwiedzającymi
- różna komunikacja z dorosłymi i dziećmi
- przewodnik na trasie musi być dobrze widoczny i zwiedzający muszą go dobrze słyszeć (również osoby z zaburzeniami wzroku i słuchu)
- mówimy wyraźnie, rzeczowo, zrozumiale, wolno, w prosty sposób
- dostosujemy się do tempa zwiedzających
- przekazujemy tylko najważniejsze informacje (skupiamy się na zrozumieniu tematu)
- informacja zwrotna w oparciu o (proste) pytania
- dajemy odpowiednią ilość czasu na reakcję
- angażujemy więcej zmysłów
- dbamy o to, by zwiedzający mogli zrobić jak najwięcej sami

BARIERY W OGRODACH

Dostępność ogrodów botanicznych i arboretów jest związana z istnieniem (lub brakiem!) barier dla zwiedzających. Istnienie przeszkód niesie za sobą nie tylko trudność w dostaniu się na teren i swobodnym po nim poruszaniu się, ale również możliwość zrezygnowania z wizyty w ogóle. Pierwszą barierą może być brak informacji dostępnych przed zaplanowaną wizytą!

Niektóre bariery są oczywiste i dobrze znane (np. rzeźba terenu, schody, nierówności, nieutwardzone i wąskie ścieżki), a niektóre bardziej subtelne (np. brak informacji, zbyt wysokie opłaty za wstęp, brak miejsc siedzących, toalety). Ważny jest również rodzaj barier, sposób postrzegania ich przez indywidualnych gości oraz kwestia, jak bardzo są dla nich istotne. Niektóre elementy traktowane przez jedną osobę jako przeszkoda mogą być dla innej wręcz ułatwieniem w porównaniu z inną dostępną opcją (np. schody są przeszkodą dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, ale osoby starsze wolą skorzystać ze schodów niż z podjazdu). Niektóre bariery w połączeniu powodują jeszcze większe utrudnienia (np. nieutwardzona powierzchnia na pochyłym terenie).

Konieczne jest staranne przemyślenie kwestii obecności przeszkód w ogrodzie i jego dostępności. Zaskakująco małe zmiany mogą czasem istotnie zwiększyć dostępność i spowodować, że wizyta będzie przyjemniejsza.

Szacowanie dostępności ogrodu to proces ciągły:

- jakość ścieżek, oznakowanie, ruch drzwi itp. kwestie wraz z upływem czasu mogą ulec zniszczeniu – regularne kontrole i konserwacja są istotną częścią składową w procesie związanym z dostępnością
- zmiany związane z porą roku również mogą negatywnie wpłynąć na dostępność – np. oblodzone powierzchnie ścieżek, śnieg, błoto (również pośniegowe) na ścieżkach
- przeszkody czasowe: prace budowlane czy składowane materiały mogą znacząco wpłynąć na dostępność. Konieczne są komunikaty dla zwiedzających informujące o tego typu zdarzeniach, jak również szybkie usunięcie przeszkód.

Rozdzielanie i izolowanie niektórych grup zwiedzających: tradycyjne sposoby udoskonalania dostępności ogrodów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami często były niepoprawne – np. oddzielne ogrody sensoryczne czy osobne wejścia dla osób z trudnościami w poruszaniu się zlokalizowane z dala od głównego wejścia.

Integrację można osiągnąć stosując podejście oparte na pięciu zasadach (*zmodyfikowane w oparciu o English Heritage (2005) Easy Access to Historic Landscapes/ Łatwy dostęp do miejsc historycznych/*):

- **Bezpieczeństwo:** jest zawsze kluczowe
- **Prostota:** obejmuje dostępność, wejścia, ścieżki, łatwą orientację na terenie danej instytucji, dostępność toalet i miejsc odpoczynku, proste i zrozumiałe informacje
- **Komfort:** cała infrastruktura i zaplecze (ilość toalet, napoje i przekąski oraz miejsca odpoczynku, punkty informacyjne)
- **Wybór:** oferowanie alternatywnych propozycji do programów, tras i różnych usług
- **Różnorodność:** nowe, kreatywne rozwiązania (programy edukacyjne, szkolenia dla pracowników)

JAK UPORĄC SIĘ Z 6 RODZAJAMI BARIER?

1. bariery fizyczne – rzeczywiste przeszkody, które można napotkać podczas przybycia, wejścia i poruszania się po ogrodzie; te bariery są ograniczone prawem danego kraju

- transport do ogrodu dostosowany dla osób niepełnosprawnych: transport środkami komunikacji publicznej (przystanki komunikacji miejskiej w pobliżu, częstsze połączenia niskopodłogowymi środkami komunikacji), parking w pobliżu wejścia (alternatywnie: dostępne miejsca odpoczynku czy wózki inwalidzkie) oraz miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych
- jasne oznakowanie, dostępny system informacji i nawigacji: oznakowanie parkingów, toalet i pozostałych ważnych miejsc, aktualne informacje o godzinach otwarcia (lub zamknięciach) i opłatach za wstęp, dostępność materiałów informacyjnych włącznie z mapkami, utrzymywanie oznakowania w należytym stanie
- szerokie ścieżki i wejścia, utwardzone i płaskie powierzchnie: rozwiązania dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (wymiar i wybór materiałów, przejścia dostosowane do wózków dziecięcych i inwalidzkich) oraz stała kontrola ścieżek i wejść (wyrównywanie nawierzchni, naprawy chodników, usuwanie roślin, które przeszkadzają w swobodnym przemieszczaniu się)
- rozwiązania odnośnie naturalnych pochyłości terenu: zapewnienie większej ilości miejsc odpoczynku lub – w miarę możliwości – schodów z poręczami lub windy
- rozwiązania alternatywne dla schodów i drzwi obrotowych: podjazdy (proszę zwrócić uwagę na dobór materiałów oraz konserwację; powinny być również wyposażone w poręcze), możliwości obejścia powyższych przeszkód, przejścia dla wózków dziecięcych i inwalidzkich

- pokonywanie większych odległości na terenie ogrodu: zapewnienie rowerów, wózków dziecięcych i inwalidzkich, wprowadzenie kolejki lub autobusów elektrycznych
- wystarczająca ilość miejsc do odpoczynku: ławki, miejsca odpoczynku, altany i pergole (co się tyczy miejsc siedzących, należy zwrócić uwagę na następujące kwestie: łatwy dostęp do miejsc siedzących od ścieżek, wygoda, widok i lokalizacja - mając na uwadze różne warunki pogodowe)
- zaopatrzenie gastronomiczne: dostępność napojów i przekąsek z zapewnieniem możliwości wyboru – kawiarnie i restauracje, zainstalowane poidła z wodą pitną
- wystarczająca ilość toalet: stosowna ilość, dostępność, toalety dla osób niepełnosprawnych; wyposażone w przewijaki
- zaprezentowanie trudno dostępnych fragmentów ogrodu (ogród skalny, szklarnia, różne obiekty) w innej formie: materiały w formie papierowej, audiowizualnej w centrum informacyjnym, na stronie internetowej

2. bariery sensoryczne – angażowanie zmysłów jest konieczne dla gości o specjalnych potrzebach, ale również pożyteczne i przyjemne dla wszystkich zwiedzających

- bliski kontakt z roślinami czy innymi prezentowanymi obiektami (angażującymi zmysły dotyku i węchu): rośliny, które pachną oraz te, które można dotknąć, jak i drzewa, wszystko blisko ścieżek, zastosowanie rzeźb i elementów, które można poznawać za pomocą dotyku; oferta specjalnych wycieczek z przewodnikiem, wystaw czy warsztatów
- oznakowanie ekspozycji najbardziej ciekawych pod względem sensorycznym w systemie informacyjnym i naprowadzającym ogrodu
- obecność widocznych lub dotykowych znaków ostrzegawczych, stosowne podświetlenie: wyróżnić schody, niskie sufity, dotykowe znaki informujące o niebezpieczeństwie, dostateczne doświetlenie przestrzeni
- duża ilość bodźców akustycznych w ogrodzie: elementy wodne, nasadzone bambusy czy inne trawy w pobliżu ścieżek, budki lęgowe, karmniki dla ptaków, włączenie dźwięków kojarzonych z roślinnością tropikalną w szklarniach
- akustyka w budynkach: korzystanie z mikrofonu podczas wycieczek, dostępność słuchawek, specjalne wycieczki dla osób z zaburzeniami słuchu (z tłumaczem lub urządzeniami wspierającymi)
- dostępny audioprzewodnik

3. bariery intelektualne – przeszkadzają w uzyskaniu potrzebnych i zrozumiałych informacji (dotyczy to zwłaszcza dzieci i młodzieży, osób z trudnościami w uczeniu się, problemami ze słuchem oraz obcokrajowców)

- proste teksty podzielone na fragmenty, opatrzone ilustracjami, zdjęciami, mapami i diagramami
- teksty łatwe do zrozumienia: wyjaśnienia zrozumiałe dla ogółu zwiedzających, również kosztem uproszczenia (informacja musi jednak pozostać prawdziwa)
- teksty dostosowane do zwiedzających o specjalnych potrzebach: informacje w różnych formatach, wystarczająco duże litery i akapity, obrazki, zastosowanie alfabetu Braille'a, uproszczone teksty dla osób z trudnościami w uczeniu się oraz z zaburzeniami słuchu
- mapy dotykowe: zarówno na zamontowanych tablicach informacyjnych, jak również do wypożyczenia dla zwiedzających, stale kontrolowane i utrzymywane w należytym stanie
- dostępność audioprzewodnika
- dodatkowe informacje przekazywane w formie wycieczek z przewodnikiem, wykładów i warsztatów

4. bariery organizacyjne – odnoszące się do projektu i strategii instytucji, takie, na które ma wpływ organizacyjna struktura ogrodu, często mogą wynikać z braku informacji lub środków

- dobrze poinformowani pracownicy o pozytywnym nastawieniu: warsztaty w oparciu o własne doświadczenia podczas symulacji niepełnosprawności (poruszanie się na wózku, orientowanie się bez zmysłu wzroku czy słuchu)
- wystarczająca ilość przeszkolonych pracowników: zarówno pracowników tymczasowych, jak i zatrudnionych na stałe, regularnie szkolonych do pracy ze zwiedzającymi ze szczególnymi potrzebami
- wystarczająca ilość pracowników tymczasowych oraz wolontariuszy: dla komfortu zwiedzających – przekazują różne informacje, pomagają odnaleźć upragnione miejsca w ogrodzie, wspierają

5. bariery społeczne i kulturowe – stosowna ilość różnych form informacji promujących zwiększoną dostępność ogrodu

- w pełni funkcjonalna i aktualna strona internetowa oraz media społecznościowe: informacje potrzebne do zaplanowania wizyty – szczegółowe opisy pod kątem dostępności całej instytucji wraz ze ścieżkami oraz mapami do pobrania, najlepiej również w wersji dostosowanej do potrzeb osób z zaburzeniami wzroku
- promowanie dostępności ogrodu za pomocą instytucji jednoczących osoby ze szczególnymi
- wystarczająca ilość informacji przekazywanych lokalnej społeczności: wskazane byłoby utrzymanie kontaktu z lokalnymi szkołami, domami dla seniorów, domami kultury i towarzystwami działającymi na rzecz osób o specjalnych potrzebach
- wystarczająca ilość pracowników tymczasowych i wolontariuszy: w celu przekazywania informacji zwrotnych od zwiedzających, monitorowania zwyczajów zwiedzających, przeprowadzania ankiet i sondaży

6. bariery finansowe – wysokie opłaty wstępu czy inne opłaty mogą zniechęcić do kolejnej wizyty w ogrodzie

- bilety wstępu w rozsądnych cenach: ulgowe lub bezpłatne dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób im towarzyszących, zniżki po okazaniu biletu komunikacji publicznej
- zwiedzanie z przewodnikiem oraz zorganizowane wydarzenia wliczone w cenę biletu lub dostępne za małą opłatą

- sensowne ceny za napoje/przekąski (oraz zadowalający ich wybór)
- opłaty za parking: bezpłatny parking w pobliżu dla wszystkich zwiedzających lub chociaż dla osób o specjalnych potrzebach

Sprawdź się!

W JAKIM STOPNIU PAŃSTWA OGRÓD JEST DOSTOSOWANY DO POTRZEB OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH?

Przyjazny ogród oferuje wszystkim zwiedzającym bezpieczny i przyjemny pobyt. Podejście inkluzyjne, które dąży do niewykluczania osób ze specjalnymi potrzebami, polega na planowaniu, rozwoju i zmierzaniu ku maksymalnej otwartości. Nie wyłącza ono poszczególnych grup zwiedzających i nie ogranicza ich do niektórych, oddzielnych części ogrodu.

Każdy zwiedzający, niezależnie od wieku, problemów natury fizycznej, sensorycznej czy intelektualnej lub sytuacji życiowej, powinien mieć możliwość swobodnego poruszania się po ogrodzie i uczestnictwa w aktywnościach, które są dla niej lub niego interesujące. Ogród powinien stanowić źródło inspiracji, być w pełni dostępny oraz bezpieczny.

W celu ulepszenia dostępności ogrodu i zwiększenia liczby odwiedzających z różnych grup społecznych, zalecamy oszacowanie aktualnej sytuacji za pomocą prostej analizy. Pozwoli to na uzmysłowienie sobie istnienia barier w ogrodzie, z którymi muszą się zmierzyć zwiedzający.

KTO PRZEPROWADZI ANALIZĘ?

1. **Pracownicy ogrodu botanicznego**, najlepiej mała grupa osób z różnych stanowisk i działów (np. dydaktyk, ogrodnik, technik, pracownik PR)
2. **Zwiedzający ze szczególnymi potrzebami występujący jako wolontariusze**; można wystąpić z taką prośbą do klientów indywidualnych z różnych grup (osoby starsze, młode rodziny z dziećmi w wózku) lub grup zorganizowanych (szkoły specjalne, domy kultury, domy dla osób starszych)
3. **Pracownicy tymczasowi** – pomoc przy przeprowadzaniu ankiet wśród zwiedzających na temat ich zwyczajów oraz przekazywanie informacji zwrotnej (np. w formie sondażu opinii publicznej)

JAKIE BARIERY ZAUWAŻAMY?

Analizujemy nie tylko standardowe, widoczne bariery, ale również te nienamacalne, jak nieodstępne informacje, usługi, ofertę programową, czy opłaty za wstęp i parking.

KTÓRE CZĘŚCI OGRODU WŁĄCZAMY DO BADANIA?

Oceniamy wszystkie części ogrodu udostępnione dla zwiedzających.

JAKI OKRES CZASU ANALIZUJEMY?

Od planowania wizyty w ogrodzie (uzyskanie niezbędnych informacji), przez transport, przemieszczanie się po ogrodzie aż po bezpieczne jego opuszczenie.

PROSZĘ ZASTANOWIĆ SIĘ NAD NASTĘPUJĄCYMI PYTANIAMI, A DOWIECIE SIĘ PAŃSTWO, JAK DOSTĘPNY JEST WASZ OGRÓD.

W celu bardziej szczegółowego oszacowania proszę skorzystać z Kwestionariusza dot. Dostępności, który można pobrać na: garden-comein.com/outputs/io1-methodology

Czy informacje na Państwa stronie internetowej i w mediach społecznościowych są łatwo dostępne, dobrze przygotowane i regularnie aktualizowane?

Czy korzystają Państwo na swojej stronie z formatów przeznaczonych dla osób o specjalnych potrzebach?

Czy na stronie internetowej są zamieszczone szczegółowe informacje o trasach, czy można pobrać mapy?

Czy do Państwa ogrodu jest łatwy dostęp z przystanków komunikacji miejskiej? Jeśli nie, czy można coś w tej kwestii zmienić?

Czy jest łatwo dostępny parking w pobliżu ogrodu, z wystarczającą ilością miejsc, również tych przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnościami (zgodnie z obowiązującym prawem)?

Czy oznakowanie jest czytelne, system naprowadzający zrozumiały i funkcjonalny? Czy korzystacie Państwo z różnych formatów, np. alfabetu Braille'a? Czy oznakowanie jest regularnie utrzymywane w należyтым stanie i sprawdzane?

Czy pracownicy, którzy mają kontakt ze zwiedzającymi, odbywają regularne szkolenia z zakresu obsługi osób ze szczególnymi potrzebami?

Czy Państwa ogród ma wystarczającą ilość personelu do pomocy (pracownicy, również tymczasowi), który może doradzić, poinformować i pomóc zwiedzającym?

Czy bramy wejściowe i ich najbliższe okolice są wystarczająco szerokie i funkcjonalne, czy ścieżki są utwardzone i łatwo się po nich poruszać? Czy wejścia i ścieżki są regularnie sprawdzane i utrzymywane w należytej formie?

Czy w ofercie jest większa ilość ścieżek do wyboru dla zwiedzających? Czy istnieją ścieżki dostosowane do wózków inwalidzkich i dziecięcych oraz obejścia trudnych do pokonania odcinków?

Czy teksty w systemie informacyjnym są proste, dobrze poukładane i łatwe do przeczytania? Czy towarzyszą im zdjęcia, obrazki i mapy? Czy oznakowanie jest regularnie sprawdzane i utrzymywane w należyтым stanie?

Czy Państwa system informacji wykorzystuje specjalne formaty dla osób o specjalnych potrzebach (np. alfabet Braille'a, uproszczone teksty, wersje w językach obcych)?

Czy jest wystarczająca ilość łatwo dostępnych toalet przystosowanych również do potrzeb osób z niepełnosprawnościami? Czy toalety są wyposażone w przewijaki?

Czy na terenie ogrodu dostępne są napoje i przekąski? Czy są zainstalowane poidelka z wodą pitną? Czy zwiedzający mają możliwość wyboru różnych posiłków (zarówno pod względem ceny, jak i rodzaju)?

Czy jest wystarczająca ilość łatwo dostępnych miejsc odpoczynku i schronienia? Czy lokalizacja ławek jest dostosowana do wielkości obszaru oraz stopnia trudności terenu?

Czy dążycie Państwo do rozwiązania problemu związanego z nierównością terenu za pomocą schodów, podjazdów czy wind?

Czy są dostępne informacje na temat niedostępnych lub trudno dostępnych miejsc za pomocą metod alternatywnych (np. na stronie internetowej, w formie ulotki czy też audiowizualnych projekcji w centrum informacyjnym)?

Czy są dostępne wózki inwalidzkie lub rowery do wypożyczenia dla zwiedzających w celu pokonania większych dystansów lub czy na miejscu jest zapewniona inna forma transportu (elektryczny autobus, kolejka)? Czy małe dzieci mogą korzystać z jeźdźników i hulajnog na terenie ogrodu?

Czy w ogrodzie można wypożyczyć audioprzewodniki oraz dotykowe mapki terenu? Czy są opisy w alfabecie Braille'a? Czy zwracacie Państwo uwagę na oświetlenie wewnętrzne?

Czy w ogrodzie istnieje możliwość wypożyczenia aparatów słuchowych lub innych urządzeń przeznaczonych dla osób z zaburzeniami słuchu? Czy w budynkach jest odpowiednia akustyka? Czy korzystacie Państwo z wysokiej jakości nagłośnienia podczas wydarzeń?

Czy dążycie Państwo do prezentowania ekspozycji w ogrodzie w sposób ciekawy dla zmysłu dotyku, węchu i słuchu? Czy istnieje możliwość dotykania wybranych roślin i przedmiotów?

Czy przekazujecie Państwo zwiedzającym doświadczenia i informacje przy wykorzystaniu wszystkich zmysłów? Czy w taki sam sposób są organizowane wystawy, wykłady, warsztaty czy zwiedzanie z przewodnikiem? Czy są dostępne różne opcje dla różnych grup zwiedzających?

Czy oferowane są ulgowe bilety wstępu dla różnych grup zwiedzających?

Czy istnieje współpraca ze szkołami, domami kultury, instytucjami jednoczącymi osoby o specjalnych potrzebach oraz biurami podróży?

Czy od razu i za pośrednictwem wszystkich kanałów dostępna jest informacja o zmianach dotyczących dostępności różnych miejsc w ogrodzie (bezpośrednio w ogrodzie, na stronie internetowej i w mediach społecznościowych)?

DAJMY SIĘ ZAINSPIROWAĆ

W tym rozdziale chcielibyśmy przedstawić wybrane inspirujące przykłady usług, instytucji i wydarzeń z naszych krajów partnerskich (Czechy, Szwecja, Polska i Węgry). Mogą one posłużyć jako inspiracja dla wprowadzenia podobnych propozycji lub zostać wykorzystane w niezmienionej formie w innych ogrodach czy arboretach. Naszym celem nie jest stworzenie szczegółowego i kompletnego opracowania, byłoby ono zbyt długie i obszerne. Prezentujemy Państwu jedynie wybrane przykłady związane z ogrodami botanicznymi, arboretami oraz instytucjami prezentującymi różnorodność przyrody.

DOSTĘPNOŚĆ GŁÓWNYM CELEM

System informacyjny Praskiego Ogrodu Botanicznego

Bez mapy i kompasu

botanicka.cz

W Praskim Ogrodzie Botanicznym został wprowadzony system orientacji i informacji przeznaczony nie tylko dla osób z zaburzeniami wzroku. Pierwsza część systemu została oddana do użytku w 2008 roku w momencie zainstalowania 15 tablic informacyjnych przy wybranych roślinach na ekspozycji zewnętrznej. Od 2010 roku zastosowano innowacyjny system atrakcyjniejszy wizualnie.

Na terenie ogrodu rozmieściliśmy 87 drewnianych tablic ze znakami i opisami interesujących elementów naturalnych (głównie roślin) w standardowym druku oraz w alfabecie Braille'a. Tablice są wyposażone w nadajniki. Od 1 kwietnia do 31 października zwiedzający mogą skorzystać ze specjalnej słuchawki, do której transmitowany jest tekst w formie audio. Nagranie zawiera również ważne informacje o lokalizacji eksponatu i możliwych trudnościach, z którymi może zetknąć się zwiedzający. Słuchawkę można wypożyczyć za kaucją zwrotną przy kasach zewnętrznych obok ekspozycji. Taki system umożliwi zdobycie ciekawych informacji osobom z zaburzeniami wzroku, które nie potrafią czytać w alfabecie Braille'a. System zawiera również mapę dotykową południowej części ogrodu. Nagranie jest dostępne w języku czeskim i angielskim. Wersje w języku rosyjskim i niemieckim są dostępne na odtwarzaczach MP3.

Obok niektórych eksponatów znajdują się powiększone modele owoców wykonane z lakierowanego drewna dębowego. Przedstawiają one owoce, które są na tyle małe, iż przeciętny zwiedzający mógłby ich nie dostrzec. Osoba z problemami ze wzrokiem bez powiększonych modeli tym bardziej nie miałaby okazji ich zobaczyć.

Mimo iż system ten wymaga pewnych technologicznych ulepszeń, nadal pozostaje inspirującą metodą na przekazanie wszystkim zainteresowanym ciekawych informacji o eksponatach w ogrodzie botanicznym bez udziału przewodnika.

Miejsca przyjazne ludziom

pratelskamista.cz

Miejsca Przyjazne Ludziom (ang. Human Friendly Places) to projekt Czeskiego Czerwonego Krzyża mający na celu stworzenie narodowej sieci certyfikowanych usługodawców (w branży hotelowej, kultury, rozrywki, sportu, gastronomii, itp.), którzy gwarantują profesjonalne usługi o wysokiej jakości dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Na stronie internetowej projektu zamieszczona jest lista miejsc, w których usługodawcy mają zrozumienie dla różnych niepełnosprawności i związanych z tym specjalnych potrzeb oraz będą w stanie na nie zareagować i zaproponować stosowną pomoc. Certyfikowane instytucje są w stanie sprostać niestandardowym wymaganiom i nietypowym sytuacjom kładąc przy tym nacisk na zrealizowanie zasadnych wymagań klienta. Klienci mogą spodziewać się profesjonalnego podejścia ze strony pracowników, wysokiej jakości usług oraz otoczenia całkowicie lub częściowo dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Częścią procesu certyfikacji są regularne szkolenia dla pracowników, podczas których uczestnicy otrzymują zarówno istotną wiedzę teoretyczną, jak i umiejętności radzenia sobie w praktyce. Są wówczas w stanie zaoferować usługi na doskonałym poziomie dla osób z różnymi specjalnymi potrzebami. Przeciwdziała to powstawaniu obaw, problemów czy trudności po stronie zarówno klienta, jak i usługodawcy.

Integralną częścią procesu certyfikacji jest umieszczenie logo Miejsca Przyjazne Ludziom w widocznym miejscu przy wejściu do obiektu. Goście mogą dowiedzieć się o zakresie oferowanych usług z ilości czerwonych krzyży, a te są z kolei przyznawane w oparciu o ilość miejsc dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz liczby przeszkolonych pracowników.

Praski Ogród Botaniczny po raz pierwszy sprostał tym wymaganiom w 2010 roku. Od tego czasu dążyliśmy do utrzymania certyfikatu "Human Friendly Place" każdego roku. Szkolimy przewodników, kasjerów oraz zespół odpowiedzialny za organizację imprez kulturalnych.

Transkrypt – profesjonalna transkrypcja w internecie

transkript.cz

Transkript online s.r.o. to społeczne przedsięwzięcie dążące do przełamania barier w komunikacji z klientami i dostarczające usługi związane z profesjonalną transkrypcją online. Zgodnie z szacunkami Czeskiego Związku Osób Niedosłyszących w Republice Czeskiej jest ok. 500,000 osób z zaburzeniami słuchu. Ponieważ większość z tych osób nie zna języka migowego, transkrypcja dostępna w internecie oferuje im możliwość naturalnej komunikacji z otoczeniem.

W ramach wydarzenia pod nazwą Tydzień Komunikacji z Osobami Niedosłyszącymi w 2013 i 2019 roku, Praski Ogród Botaniczny podjął starania, by zwiększyć świadomość związaną z wadami słuchu. Wydarzenie to jest organizowane przez stowarzyszenie Orbi Pontes. Współpracowaliśmy z tą organizacją w celu opracowania paru tras prowadzących przez szklarnię Fata Morgana i ekspozycję zewnętrzną przy wykorzystaniu transkrypcji na tablety. Przewodnicy korzystali z mikrofonu z telefonem komórkowym, który przenosił ich głos do zdalnie sterowanego urządzenia transkrybującego. Transkrybowana informacja pojawiała się na tabletach wypożyczonych przez zwiedzających z problemami ze słuchem. Ta usługa uprzyjemniła zwiedzanie ogrodu botanicznego.

Baza danych dotyczących dostępności TD

t-d.se/en/TD-2

Baza danych dotyczących dostępności TD jest obecnie jedyną bazą danych na terenie Szwecji, która dostarcza istotnych informacji o dostępności w obiektach służby zdrowia, bibliotekach, hotelach, blokach mieszkalnych czy innych instytucjach. Ocenia ona również parę ogrodów, parków oraz szlaków turystycznych.

Obecnie opisanych jest w niej 7254 instytucji, a ich liczba rośnie z roku na rok. Strona jest również dostępna w języku angielskim, niemieckim, fińskim i hiszpańskim. Zawiera informacje w języku migowym. Można również odsłuchać czytany tekst. Strony dostosowują się do wyświetlania na różnych urządzeniach.

Baza danych została początkowo opracowana we współpracy z regionem Västra Götaland, Organizacją Turystyczną Zachodniej Szwecji, ruchem pomagającym osobom o specjalnych potrzebach oraz lokalnymi przedsiębiorcami. Później dostała wsparcie Komitetu Praw Człowieka, dzięki czemu mogła zostać poszerzona o dodatkowe informacje. W bazie danych TD kładzie się nacisk na fakt, iż nawet mała zmiana w środowisku danej instytucji może poprawić jej dostępność dla szerokiego kręgu osób.

Zamieszczone informacje pozwalają zainteresowanym sprawdzić fizyczną dostępność danego miejsca nawet przed zaplanowaniem wizyty. Instytucje są zawsze bardzo szczegółowo opisane, tak by osoby szukające informacji mogły zdecydować, czy się do nich wybrać, czy też nie. Informacje te są aktualizowane co trzy lata.

Lokalne władze oraz same instytucje są odpowiedzialne za dokładność przekazywanych informacji i są poddawane losowym kontrolom. Dane w bazie danych podlegają obowiązującym regulacjom prawnym, które są zgodne ze szwedzkim prawem. Ogród Botaniczny w Göteborgu jest również wpisany w bazie danych TD. Zwiedzający o specjalnych potrzebach mogą skorzystać z zamieszczonych w niej informacji podczas planowania wizyty i dzięki nim czuć się również komfortowo w samym ogrodzie.

Projekt FunkTek

funktek.se

Projekt FunkTek był realizowany w Muzeum Miejskim w Göteborgu od 2014 do 2017 roku. Motto projektu brzmiało "Muzeum powinno być dostępne dla wszystkich, w związku z tym każdy powinien mieć możliwość je zwiedzić." Celem była zmiana od podstaw, w jaki sposób wyobrażamy sobie ekspozycje, projektujemy i budujemy je, tak, by muzea przyszłości

uwzględniły kwestie związane z dostępnością w swoje wzornictwo i styl. Nie starano się znaleźć kolejnych odrębnych, specjalnych rozwiązań, lecz szukano takich, które pasowałyby wszystkim.

By to osiągnąć, zatrudniono osoby z różnymi niepełnosprawnościami, których zadaniem było zbadanie i przeanalizowanie wystaw, form komunikacji oraz zajęć dydaktycznych w Muzeum Miejskim w Göteborgu. Korzystając z wiedzy i doświadczeń osób, które dobrze wiedzą, jak to jest być wyłączonym ze społeczeństwa, zamierzano stworzyć lepsze muzeum. Opierając się na informacjach i wnioskach płynących od osób z niepełnosprawnościami, muzeum dostosowało projektowanie i tworzenie nowych wystaw. Każda osoba powinna mieć możliwość zwiedzenia i czerpania przyjemności z muzealnych wystaw na takich samych warunkach.

Praca przy projekcie zaowocowała między innymi opracowaniem poradnika z sześcioma rozdziałami, w których podsumowana jest metoda FunkTek: jak lepiej dostosować instytucję kulturalną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Są w nim również porady, jak zwiększyć dostępność poszczególnych wystaw, jak oprowadzać wycieczki oraz co zrobić, by dostępność instytucji stała się wspólnym celem wszystkich jej pracowników. Poradnik jest dostępny tylko w języku szwedzkim i norweskim. Krótki opis zastosowanej metodologii w języku angielskim jest dostępny na stronie internetowej FunkTek. Są na niej również podane dane kontaktowe, gdzie można uzyskać więcej informacji i inspiracji.

Ogród Terapeutyczny Fundacji Autyzm w Miskolc

miskolciautista.com, maacraft.org

Ogród Terapeutyczny powstał w 2013 roku w ramach projektu Palánta. Został zaprojektowany zarówno jako ogród terapeutyczny, jak i użytkowy. Jego celem jest wyeliminowanie sytuacji stresowych oraz dostarczenie wartościowych form aktywności dla osób z autyzmem czy niepełnosprawnością intelektualną. Jednocześnie oferuje on nowe szanse na zdobycie pracy dla młodych osób.

Hortiterapia wykorzystuje rośliny i ogrodnictwo w celach edukacyjnych, społecznej, psychologicznej i fizycznej rehabilitacji oraz w celu wzmocnienia ciała, umysłu i ducha. Ogród Terapeutyczny jest wspaniałym miejscem dla osobistego rozwoju oraz inkluzji społecznej osób z autyzmem. Ci, którzy pracują w ogrodzie, mają szansę na osiągnięcie samospełnienia oraz wzmocnienie poczucia własnej wartości mimo swojej niepełnosprawności.

Ogród jest dostępny tylko dla klientów i pracowników fundacji, dziennej opieki w centrum fundacji, terapii osób z różnym spektrum autyzmu lub z niepełnosprawnością intelektualną. Tablice informacyjne zachęcają zwiedzających do dotykania, wąchania i przyglądania się z bliska ciekawym obiektom (np. różnym gatunkom roślin). W ogrodzie znajduje się wiele interaktywnych elementów, jak rabaty z interesującymi pod względem sensorycznym gatunkami roślin, ławki z wikliny wydające miłe dla ucha dźwięki, czy miejsca schronienia, w których osoby z różnym spektrum autyzmu mogą czuć się bezpiecznie.

Uniwersalny Design Centrum Badań i Informacji

etikk.hu/in-english

Organizacja ta została założona w 2013 roku przez Stowarzyszenie Osób z Niepełnosprawnością Ruchową w Budapeszcie. Jej zadaniem jest wsparcie pracodawców, dostawców usług, jak i przedstawicieli rządu w celu dostosowania przestrzeni publicznej do potrzeb wszystkich jej użytkowników. W centrum prezentowane są również produkty i aplikacje dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Zatrudnione są tu głównie osoby o specjalnych potrzebach, stąd wszelkie projektowane ulepszenia służące zwiększeniu dostępności są zawsze skrojone do ich wymagań.

Niniejsza organizacja dążyła do poprawy dostępności różnych instytucji od początku jej istnienia. Zajmuje się dostępnością informacji w instytucjach oraz dostępnością ich stron internetowych. W ramach procesu wdrażania uniwersalnego wzornictwa, Centrum Badań i Informacji angażuje się w kwestie bezpieczeństwa w instytucjach, systemy wewnętrznej nawigacji i przekazywania informacji, dostępności miejsc parkingowych, wyboru właściwego rodzaju nawierzchni, dostępności miejsc trudno dostępnych przy użyciu alternatywnych ścieżek, stosownego zaplecza dla zwiedzających (ławki, kosze na śmieci, toalety) oraz dostępności najbardziej interesujących ekspozycji (np. ważnych roślin drzewiastych, jezior, budynków). Centrum udziela również porad na temat budowania placów zabaw dostępnych dla wszystkich, czyli takich, na których mogą razem bawić się dzieci pełno- i niepełnosprawne.

DOZNANIA DLA WSZYSTKICH ZMYŚLÓW

Dotknij proszę!

Praski Ogród Botaniczny organizuje wystawy sensoryczne od ponad 20 lat. Poruszają one wiele tematów związanych z botaniką. Odbywają się zazwyczaj raz do roku, najczęściej w pawilonie wystawowym ogrodu botanicznego, i trwają dwa tygodnie.

Wystawy te są tak przemyślane i przygotowane, by były dostępne i ciekawe zarówno dla przeciętnego zwiedzającego, jak i dla osób ze szczególnymi potrzebami. Zwiedzający mogą dotykać prezentowanych przedmiotów, a niektóre eksponaty są przeznaczone do odbioru za pomocą innych zmysłów. Przy eksponatach znajdują się krótkie opisy zarówno w standardowym druku, jak i w alfabecie Braille'a, umieszczone na listwach przytwierdzonych do stołu. Dostępne są też związane teksty wraz z ilustrującymi je zdjęciami, jak również przenośny audioprzewodnik z nagranyimi tekstami oraz towarzyszącymi im dźwiękami. Zwiedzający mogą zasłonić oczy przepaskami i przejść się po wystawie bez pomocy zmysłu wzroku.

Na poniższej stronie możecie Państwo znaleźć przykłady wszystkich materiałów informacyjnych dotyczących ostatniej wystawy *Nigdy nie jesteś sam: sekrety symbiozy* (2018): garden-comein.com/outputs/io2-exhibition
Przygotowując własną wystawę, zalecamy zastosowanie się do prostych zasad zamieszczonych poniżej. Prosimy zawsze zwracać uwagę na zapewnienie zwiedzającym bezpieczeństwa, wygody i maksymalnej swobody zwiedzania:

Przestrzeń ekspozycyjna

- swobodny dostęp bez barier
- dobrze przygotowane pomieszczenie o prostym układzie i bez przeszkód (kolumny, drzwi, progi, zaułki, narożniki itp.)
- meble ustawione w sposób jasny i logiczny; w najlepszym przypadku stoły ustawione są na obrzeżach pomieszczenia, tak by stworzyć logiczną całość ułatwiającą poruszanie się i orientację
- eksponaty i meble nie mogą tarasować i utrudniać pokonania trasy zwiedzania wystawy

wózek inwalidzki musi zmieścić się pod stołem

Stoły

- stoły z eksponatami powinny mieć wysokość 75 cm
- stoły z podwyższonymi krawędziami
- opisy eksponatów znajdują się na listwach zamontowanych z przodu stołu
- eksponaty zawsze leżą na stołach na kontrastowym tle – papier, tablica, dywan; ciemne eksponaty na jasnym tle, jasne eksponaty na ciemnym
- nie należy umieszczać eksponatów pod stołami, ponieważ może to utrudniać poruszanie się osobom na wózkach inwalidzkich oraz zwiedzającym z zaburzeniami wzroku

Proszę uważać, by eksponaty trzymane w rękach nie spadły na ziemię.

RADA: Podczas urządzania wystawy warto zdecydować się na stoły różnej wielkości – ważne jest rozpatrzenie zarówno funkcjonalności, jak i estetyki

Informacje dla zwiedzających

- teksty: proste, krótkie i o przejrzystej strukturze
- lokalizacja tekstów: na różnych poziomach – podstawowe informacje na panelach na ścianach, ciekawostki przy eksponatach
- fabuła ekspozycji: łączy poszczególne eksponaty; stopniowe wtajemniczanie, jak również odniesienie do dobrze znanych faktów oraz wprowadzenie do trudniejszych tematów są najważniejszymi aspektami

wielkość czcionki na ścianie 50-60

wielkość czcionki przy eksponatach 33

wielkość czcionki na opisach 26

- wielkoformatowe zdjęcia, obrazki, komiksy: stanowią dopełnienie wystawy i uatrakcyjnają ją
- opisy: każdy ważny eksponat posiada krótki i zwięzły opis w standardowym druku, jak i w alfabecie Braille'a wraz z ostrzeżeniem o potencjalnym zagrożeniu

RADA: osoby z zaburzeniami wzroku mogą poznawać kształt i strukturę kłujących eksponatów za pomocą słomki

- lokalizacja opisów: przy eksponacie, dobrze zamocowana
- wymiana: opisy noszące ślady użytkowania czy uszkodzone muszą zostać wymienione na nowe podczas trwania wystawy – warto mieć zapasowe
- czcionka i rozmiar czcionki: teksty w czcionce sans serif o stosownym rozmiarze

Eksponaty

- ilość: maksymalna ilość eksponatów to ok. 30 sztuk
(dla osób o specjalnych potrzebach utrzymanie pełnej koncentracji przez dłuższy czas jest bardzo męczące)
- różnorodność: eksponaty żywe, modele, twory natury
- bezpieczeństwo: jest zawsze ważniejsze od atrakcyjności, estetyki i adrenaliny!
- postrzeganie multisensoryczne: najlepiej wybrać takie eksponaty, które mogą być postrzegane wieloma zmysłami na raz (smak, zapach), gdyż zapewniają one głębsze doświadczenia i na dłużej zapadają w pamięć
- wytrzymałość: należy regularnie wymieniać eksponaty, zwłaszcza te łatwo ulegające zepsuciu
- eksponaty dodatkowe: stanowią tylko tło, współtworzą końcowy efekt i służą tylko jako dodatek estetyczny lub wspomagający funkcjonalność
- kolejność: eksponaty muszą być ułożone tak, by stworzyć grupy tematyczne, a ich kolejność nie może być zmieniana w trakcie wystawy

nie wliczamy ich do naszej trzydziestki – nie mają podpisów w alfabecie Braille’a

UWAGA! Audioprzewodnik musi odtwarzać nagrania zgodnie z kolejnością eksponatów

Audioprzewodnik

- dostępny również dla osób z zaburzeniami wzroku, zawiera podstawowe informacje, które są również dostępne na panelach na ścianach i w pobliżu eksponatów
- zawsze zawiera instrukcje, jak orientować się i poruszać po terenie wystawy
- tekst jest czytany przez lektora profesjonalnego lub o dużym doświadczeniu
- nagraniami towarzyszą dostosowane dźwięki lub muzyka
- możliwość dyskretnego słuchania: słuchawki, łatwa obsługa i opcja zawieszenia audioprzewodnika na szyi
- audioprzewodnik można wręczać razem z przepaską na oczy, co sprawi, że każdy przeciętny zwiedzający będzie miał możliwość zwiedzić wystawę korzystając z innych zmysłów niż zazwyczaj
- przestrzegamy praw autorskich utworów muzycznych czy też dźwięków wykorzystanych w nagraniu

Musimy mieć
wolne ręce,
by móc oglądać!

Usługi dla zwiedzających

- przewodnik: wspiera osoby o specjalnych potrzebach; wyjaśnia, komentuje i przekazuje zalecenia; sprawdza stan, położenie i jakość eksponatów; opiekuje się wystawionymi roślinami
- należy ustawić kosze na śmieci przy eksponatach, których można posmakować
- higiena: na końcu trasy należy umieścić umywalkę z dostępem do czystej wody, mydła i ręcznika; podczas degustacji należy dbać o zasady higieny
- informacja zwrotna: księga gości, maszyna do pisania w alfabecie Braille’a dla osób niewidzących
- UWAGA! Specjalne bilety wstępu dla osób niepełnosprawnych mogą zniechęcić niektórych zwiedzających.

Zaproszenie

- w celu wypromowania wystawy, korzystamy ze standardowych kanałów informacyjnych oraz mediów społecznościowych
- możemy zwiększyć zainteresowanie wystawą tworząc oryginalne, drukowane zaproszenia z elementami dotykowymi
- podstawowe informacje również w alfabecie Braille’a
- dystrybucja w oparciu o listę adresową zawierającą organizacje, które pracują na rzecz osób specjalnej troski
- grupy szkolne: z powodu dużego zainteresowania, warto zaprosić szkoły osobno i z dużym wyprzedzeniem

email wystarczy, szanujmy nasze lasy

wykorzystaj różne
materiały, kroje,
elementy 3D

Organizowanie wystaw dla wszystkich zmysłów stanowi duże wyzwanie z racji szerokiego zakresu oferowanych aktywności i usług, potrzeby skoordynowania usług przewodników i stworzenia audioprzewodnika. Od ponad 20 lat z powodzeniem stosujemy poniżej zamieszczony schemat planowania i przygotowań, wprowadzając tylko drobne zmiany:

Kto za co będzie odpowiedzialny?

Musimy podzielić zadania

Jak uporać się ze wszystkim na czas ...

6 miesięcy przed wernisażem (PW)

- wybór tematu i ustalenie daty wystawy
- rozmowy ze współpracownikami zewnętrznymi; umowy, kwestie finansowe

w sposób ciągły – promocja wystawy, strona internetowa i media społecznościowe

6–2 miesiące PW – przegląd literatury tematu, wybór zdjęć

4 miesiące PW – przygotowanie zaproszeń we współpracy z artystą plastykiem, (decyzja o ilości sztuk; wersja cyfrowa)

3 miesiące PW – projekt graficzny zaproszeń

2 miesiące PW

- fabuła wystawy (wątek przewodni), wybór eksponatów
- scenariusz wystawy z dokładną kolejnością eksponatów
- rozmieszczenie w przestrzeni, ilość i rozmiar stołów oraz ich ustawienie
- pozyskanie eksponatów, stworzenie modeli
- przygotowanie tekstów
- korekta tekstu w zaproszeniach

2 do 1 miesiąca PW – znalezienie przewodników

7 tygodni PW – wydruk zaproszeń (druk standardowy oraz Braille)

6 tygodni PW – dodanie interaktywnego elementu do zaproszenia

1 miesiąc PW

- wysłanie zaproszeń
- korekta tekstów
- wydruk tekstów, banerów, zdjęć
- dostarczenie materiałów dla audioprzewodnika
- stworzenie audioprzewodnika – zewnętrznie

14 dni PW

- wydruk etykiet w standardowym druku
- wydruk etykiet w alfabecie Braille'a

Co Należy Zrobić na Tydzień Przed Wernisażem

Sprawdzić odtwarzacze MP3, baterie

Przygotować stoły i pozostałe meble

Zainstalować eksponaty, teksty, towarzyszące przedmioty oraz zaplecze sanitarne

Przygotować wernisaż – program, napoje i przekąski, przydzielić przemowy

Zorganizować fotografa

warto robić zdjęcia podczas trwania wystawy, udokumentować ją!

RADA: Proszę nie zapomnieć podziękować wszystkim swoim kolegom i koleżankom, współpracownikom i osobom udzielającym wsparcia!

Kiedy Wszystko Jest Jeszcze Świeżo w Naszej Pamięci

Proszę nie zapomnieć o ocenie wystawy po jej zakończeniu.

Warto oszacować, co zostało zrobione właściwie, a co można zmienić lub udoskonalić.

Należy przejrzeć informacje zwrotne od zwiedzających oraz sprawdzić informacje w mediach.

Natura w Pudełkach

W 1996 roku Praski Ogród Botaniczny stworzył kolekcję przedmiotów naturalnych. Szkoły specjalne, jak również indywidualni zainteresowani, mogą wypożyczać eksponaty w celu wzbogacenia procesu nauczania oraz uatrakcyjnienia wszelkich nieodpłatnych pozaszkolnych zajęć dodatkowych pod jednym warunkiem: należy zwrócić kolekcję w nienaruszonym stanie. Osoby zainteresowane mogą osobiście wypożyczyć kolekcję w ogrodzie botanicznym na uprzednio ustalony okres.

Kolekcja obejmuje ponad 100 naturalnych przedmiotów oraz modeli i jest nadal poszerzana. Podstawą kolekcji są okazy botaniczne zdobyte podczas wypraw, zakupione lub zebrane (np. lodojca – największe nasiono na świecie, obszerna kolekcja szyszek czy klawesów z różnego rodzaju drewna). Dołączone do kolekcji zostały również przedmioty przygotowane specjalnie na potrzeby wystaw sensorycznych. Kolejnym elementem są okazy pochodzenia zwierzęcego, różne minerały oraz skamieliny. Kolekcję dopełniają oryginalne modele, jak pułapka dzbanecznika, kwiat raflezji czy kaktus wraz z rośliną pasożytniczą z rodzaju *Tristerix*.

Każdy eksponat jest przechowywany w kartonowym pudełku, ma swój numer w celu łatwiejszej identyfikacji oraz zawiera krótki opis zarówno w standardowym druku, jak i w alfabecie Braille'a. Kolekcja zawiera indeks nazw oraz listę nazw botanicznych poszczególnych eksponatów.

My również korzystamy z kolekcji podczas imprez edukacyjnych dla szerokiej publiczności, zajęć z grupami szkolnymi oraz przygotowując wystawy.

Cieszymy się Zapachami w Ogrodzie

W 2017 roku Praski Ogród Botaniczny zainicjował długoterminowy projekt pod nazwą Ścieżka Zapachów. Skupia się on na postrzeganiu przyrody za pomocą zmysłu węchu i zaznajamiania zwiedzających z roślinami pachnącymi. Na terenie Ogrodu jest parę przystanków, przy których zwiedzający mogą poznawać zapachy na różne sposoby. W rozarium, na przykład, istnieje możliwość poznania wielu woni również poza szczytem kwitnienia róż, a w winnicy można zaznajomić się z pachnącymi składnikami bukietów win.

W ramach projektu stworzyliśmy perfumy, których składniki powstały i dojrzewały w szklarni tropikalnej Fata Morgana. Zwiedzający mogą poznać je za pomocą interaktywnego panelu z kilkoma składnikami zapachowymi. Perfumy można zakupić w recepcji w szklarni i zabrać do domu jako zapachową pamiątkę.

Kolekcje roślin pachnących w Praskim Ogrodzie Botanicznym mają długą tradycję i są dla nas priorytetem. Wymienić tu można na przykład: bogatą kolekcję roślin pochodzących z basenu Morza Śródziemnego, przyprawy i zioła lecznicze, kolekcję pachnących bodziszaków, drzew iglastych oraz innych aromatycznych roślin drzewiastych, kwitnących róż i piwonii.

Rośliny zapachowe stanowią ważny element kilku programów edukacyjnych, są również wykorzystywane podczas imprez dla publiczności. Jednym z popularnych narzędzi dydaktycznych jest zabawna "zapachowa gra". Jest to duża przenośna gra typu memory, w której zadaniem zwiedzających jest dopasowanie obrazków do odpowiednich zapachów. Interesującym uzupełnieniem gry mogą być zaprezentowane żywe rośliny wraz z ciekawymi uwagami eksperta.

MIEJSCA WARTO ODWIEDZENIA

Otwarte Ogrody

Údolní 33, 602 00
Brno
otevrenazahrada.cz
email: otevrenazahrada@nap.cz
Tel.: +420 515 903 111

Otwarte Ogrody, prowadzone przez Nadace Partnerství (Fundacja Partnerska), powitały swych pierwszych gości w 2013 roku. Oferują miejsce do odpoczynku, zdobycia wiedzy i dobrej zabawy. Na terenie znajduje się wyjątkowy, pasywny budynek z zielonym dachem, który inspirowało zwiedzających do oszczędzania wody i energii oraz zachęca do zmniejszenia swojego wpływu na środowisko. Ogród poświęcony jest czterem żywiołom. W sąsiadującym Ogrodzie Borromeo znajdują się interaktywne punkty, w których zwiedzający mają okazję do poznawania przyrody za pomocą wszystkich zmysłów. Można tam również podziwiać ogród ziołowy, owieczki, króliki, kurczęta i pszczoły. Do dyspozycji zwiedzających jest kuchnia, piec chlebowy oraz wędzarnia, wszystko na świeżym powietrzu.

Dostępność:

Podczas sezonu wegetacyjnego: codziennie otwarte dla publiczności, częściowo dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych

Inne formy aktywności:

Kursy tematyczne, programy dla szkół, imprezy firmowe, konferencje, uroczystości

Elementy interaktywne:

Elementy interaktywne związane ze słońcem, powietrzem, wodą i ziemią wyjaśniające prawa, którymi rządzi się przyroda

Ogród Logopedyczny Don Bosco

Lešenská 548, 181 00

Praga 8 – Bohnice

donbosco.cz/index.php/internat/zahrada

email: info@donbosco.cz

Ogród przynależy do szkoły kościelnej i jest zlokalizowany w pobliżu jej internatu. Korzystają z niego uczniowie nie tylko tej szkoły (w wieku od 3 do 15 lat), ale również sąsiadujących szkół publicznych. Ogród nie jest ogólnodostępny. Jest to pierwszy i dotychczas również jedyny ogród logopedyczny w Republice Czeskiej. Na placu zabaw poza tradycyjnymi elementami, jak obszerna piaskownica, zjeżdżalnia połączona z drabinkami do wspinaczki czy kolorowe tarasy służące do różnych gier i odpoczynku, znajdują się tu również mniej znane drzewa owocowe, mały ogród organiczny oraz rabata z roślinami biblijnymi. Ważną częścią ogrodu są specjalne elementy dydaktyczne pomagające dzieciom w ćwiczeniu motoryki małej oraz poprawnej wymowy, takie jak małe wiatraczki, w które należy dmuchać lub wielkie drewniane usta z siatką. Rzucając w nie piłką, należy wymówić pewne dźwięki.

Dostępność:

Ogród zaprojektowany na potrzeby szkoły logopedycznej; zwiedzanie możliwe wyłącznie za uprzednią zgodą

Elementy interaktywne:

Multifunkcyjny, logopedyczny plac zabaw wraz z interaktywnymi miejscami przeznaczonymi do zabawy i nauki (małe wiatraczki do ćwiczenia oddechu, duże drewniane usta z siatkami w celu ćwiczenia poprawnej wymowy dźwięków)

Ogród Sensoryczny w Rudka u Kunštátu

Pod Hotelem Rudka 252, 679 72

Kunštát

rudka.cz/jeskyne/zahrada-smyslu-hmatova-stezka

facebook.com/jeskyne.blanickych.ryturu.kunstat

email: jeskyneblanickychryturu@seznam.cz

Tel.: +420 739 510 772, +420 604 984 459

Ogród ten został założony w 2009 roku i jest ogólnodostępny. Został sfinansowany przez firmę Kunštát PRO FUTURO, która zajmuje się wprowadzaniem programów edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych.

Firma ta dąży do poprawy ich życia na co dzień, integracji w społeczeństwie oraz zachęca osoby niepełnosprawne do pokonywania różnych barier.

Podczas spaceru po ogrodzie zwiedzający są motywowani w zabawny i niekonwencjonalny sposób do badania otoczenia, co stwarza okazję do poznawania roślin różnymi zmysłami, wachania, dotykania, a co za tym idzie, nauki ich rozpoznawania.

Uczestnicy stają się częścią przyrody i mają szansę poczuć wyjątkowość tej chwili bez jakichkolwiek obaw. Poza okazją poznania ciekawych roślin, interaktywnych elementów, gier sensorycznych i dzieł sztuki, goście mogą również zwiedzić Jaskinię Blanických Rycerzy oraz pobliską wieżę obserwacyjną.

Twórcy ogrodu dążą do stworzenia miłego miejsca, w którym zwiedzający będą czuli się szczęśliwi mimo swojej niepełnosprawności. Zadbali również o to, by osoby o specjalnych potrzebach mogły zobaczyć ciekawe miejsca, które zazwyczaj są dla nich niedostępne.

Dostępność:

Parking i zakwaterowanie blisko ogrodu, przewodnik na życzenie (pracownik z zaburzeniami wzroku ze znajomością języka migowego), opisy w alfabecie Braille'a, dotykowy plan ogrodu; nie jest dostępna toaleta dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych

Inne formy aktywności:

Organizacja imprez specjalnych, jak na przykład sadzenie drzew z osobami niewidomymi lub niedowidzącymi; współpraca z pracownią artystów niepełnosprawnych KreAt – wystawy, warsztaty (kreat.cz)

Elementy interaktywne:

Podziemny telefon, dźwiękowy kamień granitowy, olbrzymi kalejdoskop, ścieżka sensoryczna

Arboretum Žampach

Žampach 1, 564 01
Žamberk
uspza.cz/arboretum
facebook.com/arboretumzampach
email: info@uspza.cz
Tel.: +420 604 846 410

Arboretum stanowi integralną część centrum opieki społecznej zwanej Domov pod hradem Žampach (Dom pod Zamkiem Žampach). Obejmuje obszar około 4 hektarów, a kolekcje liczą około 600 gatunków i kultywarów roślin drzewiastych, włącznie z gatunkami rzadkimi w Republice Czeskiej. System informacyjny arboretum jest dostępny na stronie internetowej i zawiera indeksy tablic oraz roślin drzewiastych. Na terenie placówki znajduje się ścieżka z tablicami informacyjnymi. Žampach należy do arboretów ogólnych, ale na jego terenie znajdują się również ważne kolekcje tematyczne paru rodzajów roślin drzewiastych. W czerwcu 2018 roku w arboretum został otwarty Park Sensoryczny z dużą ilością ciekawych propozycji dla klientów Domu pod Zamkiem Žampach. Park jest również ogólnodostępny (jak i całe arboretum).

Na terenie Parku Sensorycznego umieszczono specjalne elementy i obiekty dostarczające bodźców sensorycznych z myślą o zwiedzających poruszających się na wózkach inwalidzkich, ponieważ osoby te nie mają możliwości przejść się po lesie czy trawniku. Tablice w parku prezentują informacje w postaci obrazków służących jako alternatywna forma komunikacji. W parku zwiedzający mają okazję poznawać otoczenie za pomocą wszystkich zmysłów i ćwiczyć swoją percepcję.

Dostępność:

Arboretum czynne cały rok, bezpłatne wejście, parking przy wejściu na teren, dobrze przygotowane zaplecze w lokalnym centrum informacji turystycznej, zwiedzanie z przewodnikiem również dla osób o specjalnych potrzebach, hipodrom ze specjalną platformą, tablice w Parku Sensorycznym przekazujące treści za pomocą obrazków oraz pliki audio, dostępne na stronie internetowej, zawierające informacje przedstawione na tablicach

Inne formy aktywności:

Festiwal Zamkowy, Letni Festiwal Muzyczny pod Zamkiem Žampach

Elementy interaktywne:

Kurant ziemny w postaci interaktywnej płyty wydającej różne dźwięki w zależności od miejsca postawienia na niej stopy, ksylofon, ścieżka sensoryczna, mały młyn wodny, dotykowe naczynia, ziołowa rabatka z roślinami aromatycznymi

Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszcach

Bolestraszyce 130, 37-722
Wyszatyce
bolestraszyce.com.pl
email: arboretum@poczta.onet.pl
Tel.: +48 16 671 64 25

Arboretum w Bolestraszcach jest położone w południowo-wschodniej Polsce, 7 km na północny-wschód od miasta Przemyśl. Utworzone zostało w 1975 roku na terenie historycznego założenia dworsko-parkowego. Na obszarze o powierzchni ponad 28 ha zgromadzono ponad 4000 gatunków, kultywarów i form roślin prezentowanych w różnych kolekcjach.

W 2007 roku na jego terenie utworzono ogród dydaktyczny dla osób ze szczególnymi potrzebami zwany Ogrodem Sensualnym. Obejmuje on obszar 1 ha i został podzielony na sześć ścieżek dydaktycznych. Opis każdej trasy jest dostępny w alfabecie Braille'a, a mapy dotykowe są zainstalowane na tablicach informacyjnych w ogrodzie. Zgromadzono tu rośliny wodne, zioła, trawy, miniaturowe krzewy i drzewa oddziałujące nie tylko na wzrok, ale również na inne zmysły poznawcze człowieka. Podwyższone rabaty umożliwiają bezpośredni kontakt z roślinami. Zwiedzający mają możliwość zapoznania się z kształtem i strukturą liści czy zapachem kwiatów. Przy roślinach umieszczono opisy zarówno w alfabecie Braille'a, jak i w standardowym druku w odpowiednio dużej czcionce.

Spośród polskich ogrodów botanicznych Arboretum w Bolestraszcach jest najlepiej dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Dostępność:

Ogród Zmysłów jest zlokalizowany przy głównym wejściu do arboretum, w pobliżu parking i toalety, dotykowe mapy na terenie ogrodu, opisy w alfabecie Braille'a oraz w standardowym druku w dużej czcionce, dostępny przewodnik w alfabecie Braille'a, możliwość pobrania tekstów i nagrań z opisami wybranych roślin ze strony internetowej, powierzchnia ścieżek wykonana z różnych materiałów w celu ułatwienia orientacji w ogrodzie, podwyższone rabaty, programy dla zwiedzających o specjalnych potrzebach

Elementy interaktywne:

kolekcja dziko rosnących roślin jadalnych, planetarium dotykowe z konstelacjami, które są widoczne nad arboretum

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych w Owińskach

Plac Przemysława 9, 62-005

Owińska

niewidomi.edu.pl

email: biuro@niewidomi.edu.pl

Tel.: +48 61 812 04 86

Park Orientacji Przestrzennej utworzono w Owińskach w 2012 roku na terenie pocysterskiego zespołu klasztornego, gdzie obecnie znajduje się Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych. Ogród o powierzchni 3 ha prezentuje około 280 gatunków roślin i jest podzielony na część krajobrazową służącą do rekreacji oraz odtworzony ogród barokowy. W Ośrodku znajduje się jedyne w Polsce Muzeum Tyflogiczne oraz laboratorium tyfloakustyczne, w którym uczniowie poznają i uczą się odgłosów miasta.

W części barokowej oprócz roślin ozdobnych uprawiane są również warzywa i owoce, które dzieci i młodzież wykorzystują podczas lekcji gotowania. Cztery podwyższone rabaty, rozmieszczone symetrycznie na terenie ogrodu, różnią się kształtem, co ułatwia orientację w przestrzeni. Funkcję punktów orientacyjnych pełnią także miejsca ujęcia wody z kranami w kształcie różnych zwierząt umiejscowione przy rabatach. Rośliny oznaczone są etykietami z dodatkowym opisem w alfabecie Braille'a. W części rekreacyjnej znajdują się plac zabaw, boisko, bieżnia, miejsce na ognisko i wiele innych atrakcji. Zainstalowano znaczną ilość urządzeń służących ćwiczeniu równowagi (huśtawki, przepłotnie, pajęczyny, trampoliny) oraz zmysłu słuchu, jak na przykład przedmioty przewodzące dźwięk.

Ponadto mieści się tam duży staw z pomostami i kaskadą wodną. Ścieżki mają różne nawierzchnie, co pomaga dzieciom zorientować się w ogrodzie. Na terenie parku znajduje się również szklarnia, mały sad oraz zagroda z kurczętami i królikami.

Dostępność:

Park dostępny w wyznaczonych godzinach otwarcia, symetrycznie rozmieszczone rabaty, różne nawierzchnie ścieżek oraz inne ułatwienia dla lepszej orientacji, opisy w alfabecie Braille'a

Elementy interaktywne:

Laboratorium tyfloakustyczne, elementy stymulujące percepcję słuchową oraz ćwiczenie równowagi, kontakt ze zwierzętami

Ogród Botaniczny Leśnego Parku Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy

Gdańska 173-175, 85-674

Bydgoszcz

myslecinek.pl/content/ogrod-botaniczny

email: sekretariat@myslecinek.pl

Założony w 1980 roku Ogród LPKiW zajmuje powierzchnię 60 ha i cechuje się dużym zróżnicowaniem rzeźby terenu. Najważniejszym jego celem jest zachowanie, utrzymanie i eksponowanie zbiorowisk oraz gatunków roślin rodzimych. Ścieżka dydaktyczna dla niewidomych i niedowidzących powstała w 1999 roku. Trasa ścieżki, zlokalizowanej na płaskim, trawiastym terenie, wynosi 300 m. Rośliny rozmieszczone zostały wzdłuż balustrady o krętym przebiegu. Ścieżka prezentuje około 230 taksonów uporządkowanych w układzie systematycznym. Wybrano gatunki interesujące pod względem rozpoznawania poprzez dotyk i węch. Rośliny o wysokości powyżej 1m posadzono w gruncie, natomiast nisko rosnące w wyniesionych donicach, umożliwiając bezpośredni kontakt z rośliną. Metalowe tabliczki prezentujące opisy w Braille'u zamontowano na balustradzie na wysokości 90 cm. Opisy w druku tradycyjnym umieszczono na tabliczkach wbitych w ziemię.

Dostępność:

Ogród otwarty przez cały rok, wstęp bez opłat, ścieżka przeznaczona dla ogółu zwiedzających, w tym osób niewidomych, opisy w alfabecie Braille'a i standardowym druku, duży parking w pobliżu ścieżki, ogród dostępny środkami komunikacji miejskiej

Inne formy aktywności:

Regularnie odbywające się warsztaty dla Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci i Młodzieży Słabowidzącej i Niewidomej w Bydgoszczy

Ogród Zoobotaniczny w Toruniu

Bydgoska 7, 87-100
Toruń
zoo.torun.pl/pl
email: sekretariat@zoo.torun.pl; dydaktyka@zoo.torun.pl
Tel.: +48 56 622 42 10

Ogród Zoobotaniczny w Toruniu jest zlokalizowany w samym centrum miasta. Został założony w 1797 roku jako ogród botaniczny, a od roku 1965 stał się również ogrodem zoologicznym. Zajmuje obszar 3,81 hektarów o dość zróżnicowanej rzeźbie terenu. W ogrodzie znajduje się kolekcja dendrologiczna, kolekcja róż i roślin skalnych. Około 50 gatunków zwierząt zgromadzono na wybiegach, w herpetarium i ptaszarni.

Od 2016 roku na terenie obiektu funkcjonują bazy dźwiękowe umożliwiające poznawanie ogrodu i jego mieszkańców osobom niewidomym i niedowidzącym. Zamontowano je przy wybranych wybiegach oraz w herpetarium. Osoby z dysfunkcjami wzroku mogą wypożyczyć piloty, które podczas spaceru informują wibracjami o dojściu do jednej z baz dźwiękowych, a następnie poprzez naciśnięcie przycisku uruchamiają odtwarzanie nagrania z opisem zwierzęcia. Zimą można korzystać tylko z baz dźwiękowych umieszczonych wewnątrz budynków. W ptaszarni można skorzystać ze specjalnej tablicy, która przedstawia występowanie wybranych gatunków ptaków na mapie świata i umożliwia odtworzenie ich głosów. W ogrodzie zamontowano tablice z opisem zwierząt w alfabecie Braille'a, a w przypadku niektórych drzew zastosowano także wypukłą grafikę.

Dostępność:

Bazy dźwiękowe oraz wibrujące nadajniki w celu ich odnalezienia, opisy w alfabecie Braille'a

Elementy interaktywne:

Informacje dźwiękowe o zwierzętach włącznie z głosami ptaków, grafika dotykowa na tablicach przy drzewach będących pomnikami przyrody.

Muzeum Miejskie w Göteborgu

Norra Hamngatan 12, 411 14
Göteborg
goteborgsstadsmuseum.se/en
Tel.: +46 031 368 36 00

Muzeum Miejskie w Göteborgu zostało włączone do szwedzkiej Bazy Danych o Dostępności TD. Mieści się ono w historycznym budynku z 1750 roku, należącym dawniej do szwedzkiej filii firmy East India Company. Poszczególne wystawy przedstawiają miasto Göteborg oraz jego historię opiewającą 12 tysięcy lat: od czasów prehistorycznych do teraźniejszości.

Jednym z najbardziej interesujących eksponatów jest jedyny statek Wikingów, który przetrwał do dzisiejszych czasów w Szwecji. Muzeum organizuje również wystawy tymczasowe.

Od 2014 do 2017 roku muzeum skoncentrowało się na udoskonaleniu swojej dostępności dla osób o specjalnych potrzebach w ramach projektu FunkTek, którego podstawą było hasło "To muzeum jest niepełnosprawne, a nie zwiedzający". Celem FunkTek było osiągnięcie sytuacji, w której każdy będzie mógł zwiedzić muzeum i czerpać przyjemność z pobytu w tym miejscu. Odbyło się tu wiele warsztatów na temat dostępności, na przykład jak pisać teksty łatwe do zrozumienia czy jak wiele wolnej przestrzeni należy zostawić wokół eksponatów, by osoby poruszające się na wózku inwalidzkim mogły w wygodny sposób zwiedzić wystawę.

Dostępność:

Wszystkie wystawy dostępne za pomocą windy, podjazdy dla wózków inwalidzkich, wózek inwalidzki dostępny przy kasie, toalety dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, możliwość wejścia z psem asystującym, niektóre pomieszczenia wyposażone w pętle indukcyjne lub napisy w alfabecie Braille'a, responsywna strona internetowa, wybór wielkości czcionki, koloru czy kontrastu

Elementy interaktywne:

Elementy te są częścią poszczególnych wystaw

Muzeum Vasa

Galärvarvsvägen 14 Djurgården
Sztokholm
vasamuseet.se/en
email: info.vasa@maritima.se
Tel.: +46 8 519 548 80

Jednym z muzeów cieszących się największą popularnością w Szwecji jest Muzeum Vasa. Główną atrakcją stanowi sławny i unikatowy okręt wojenny Vasa pochodzący z 1628 roku, udekorowany setkami drewnianych rzeźb. Statek zatonął w Sztokholmie, a po 333 latach wydobyto go z dna morza i wystawiono w muzeum. Jest to jedyny zachowany statek z XVII wieku na całym świecie. Muzeum dąży do osiągnięcia jak największej dostępności zorganizowanych na jego terenie wystaw. Dla osób niewidomych i niedowidzących przygotowano model statku Vasa, który oddaje nie tylko jego kształt, ale również drobniejsze szczegóły konstrukcji. Film opowiadający o statku Vasa można obejrzeć w 16 wersjach językowych. Jest on również dostępny w pętli indukcyjnej. Ponadto zaprojektowano specjalne pomieszczenie do celów edukacyjnych pod nazwą Wszyscy na Pokład!, którego głównym celem jest stymulowanie zmysłów. Informacje przekazywane podczas wizyty w muzeum powinny być proste do zrozumienia, łatwe do zapamiętania i dostosowane do wszystkich. Przygotowane pomieszczenie oferuje wszystkim zwiedzającym rozmaite elementy edukujące. Nawet sama winda została zaprojektowana w nietradycyjnym stylu – ma mianowicie kształt dzwonu nurkowego. Wspomniane pomieszczenie nie jest dostępne dla ogółu zwiedzających, ponieważ jest przeznaczone do organizacji warsztatów edukacyjnych dla zorganizowanych grup i szkół.

Dostępność:

Bezpłatny wstęp dla osób towarzyszących niepełnosprawnym, możliwość wejścia z psem asystującym, parking dla osób o specjalnych potrzebach bezpośrednio przed wejściem, wszystkie piętra dostępne za pomocą windy, dostępne wózki inwalidzkie, strona internetowa przetłumaczona na 40 języków, teksty są łatwe, dostępne również w języku migowym, pętla indukcyjna dla wyświetlanego filmu, opisy w alfabecie Braille'a

Elementy interaktywne:

Model statku wojennego Vasa, dotykowa mapa portu przed muzeum, winda w kształcie dzwonu nurkowego

Arboretum Jeli

9841 Kám
Komitat Vas
jelivarazskert.hu
email: tamas@vasvar.szherdeszet.hu
Tel.: +36 30 649 95 70

Arboretum zajmuje powierzchnię 103 hektarów i jest znane dzięki swojej dużej kolekcji rododendronów, liczącej ponad tysiąc krzewów, z których niektóre mają ponad 100 lat. Najlepszą porą do odwiedzenia arboretum jest czas od końca kwietnia do początku czerwca, kiedy cały ogród tonie w kwiatkach, co jest uctwą zarówno dla oka, jak i powonienia. W arboretum posadzono ostatnio również kolekcję obficie kwitnących i pachnących roślin, składającą się głównie z różnych gatunków magnolii, hortensji i klonów japońskich.

W 2016 roku otwarto ścieżkę o długości 1,5 km dla osób z trudnościami w orientacji i poruszaniu się. Postawionych przy niej zostało 40 tablic informacyjnych zawierających informacje o roślinach w druku tradycyjnym, jak i w alfabecie Braille'a. Tablice prezentują głównie gatunki, których zwiedzający mogą dotknąć i powąchać. System informacyjny zawiera również zarys historii ogrodu. Zwiedzający o specjalnych potrzebach mogą nieodpłatnie wypożyczać audioprzewodniki. Wzdłuż ścieżki znajdują się miejsca zadaszone oraz ławki zaprojektowane dla osób o ograniczonej ruchomości, tak, by miały one możliwość odpocząć w trakcie zwiedzania tej całkiem długiej trasy.

Dostępność:

Brak opłat dla osób o specjalnych potrzebach, powierzchnia dróg oraz ścieżka dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, system informacji w alfabecie Braille'a i druku tradycyjnym, dostępny audioprzewodnik, miejsca zadaszone i ławki dostosowane do potrzeb osób z ograniczoną ruchomością

Skansen Etnograficzny w Szentendre

Sztaravodai út 75
2000 Szentendre
skanzen.hu
Tel.: +36 26 502 537

Mimo iż Skansen Etnograficzny w Szentendre nie jest tak naprawdę ogrodem, rozciąga się on na ponad 60 ha, które należą do Parku Narodowego Duna-Ipoly. Zwiedzający mają tu okazję zaznajomić się z węgierską kulturą ludową dzięki specjalnym programom i warsztatom przeznaczonym nie tylko dla osób z niepełnosprawnością. Wystawy Narodowego Centrum Metodycznego Muzeum Pedagogiki prezentują lasy, łąki, pola i historyczne ogrody warzywne oraz życie naszych przodków, którzy żyli w zgodzie z naturą, podczas gdy świat wokół nich cały czas się zmieniał.

Nie wszystkie domy prezentowane w skansenie są dostępne dla osób z ograniczoną ruchomością, ale za to cała trasa zwiedzania jest łatwa do pokonania dla osób na wózku inwalidzkim. W każdym obszarze wystawowym jest gliniana tablica z mapą danej części wystawy przeznaczona dla osób niewidomych i niedowidzących oraz małe modele z opisem w alfabecie Braille'a.

Dostępność:

Trasa dostępna dla zwiedzających o specjalnych potrzebach, warsztaty i zwiedzanie dla osób z niepełnosprawnościami, dotykowe mapy wystawy, opisy w alfabecie Braille'a

Inne formy aktywności:

Specjalne programy dla osób starszych, cierpiących na demencję, młodzieżowe obozy integracyjne również dla młodych osób o ograniczonej ruchomości i orientacji w terenie, specjalny kurs dla nauczycieli i dydaktyków w muzeach skoncentrowany na temacie dostępności muzeów oraz kwestiach związanych z osobami o specjalnych potrzebach

Elementy interaktywne:

małe modele eksponatów wystawowych, szeroki wachlarz specjalnych programów edukacyjnych

CO WARTO PRZECZYTAĆ

Czechy

Havlůjov, H., Hudec, P., Jordnov, K., & Indrov, M. (2015).

Památky nás baví 5 – Objevujeme kulturn dědictví bez bariér. Metodika tvorby, realizace a hodnocen kvality edukačních programů v oblasti péče o kulturn dědictví pro uastnky se speciálními vzdělávacími potřebami. Praha.

Hetov, L. (2017). *kola muzejní pedagogiky 3 – Specifika a metody práce s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Koutsk, M. (2014). *Neslyc nvstevnk v muzeu či galerii. Metodicky materiál.* Brno: Moravsk zemsk muzeum Brno.

Krhutov, L. (2013). *Sociln práce a lid se zdravotním postizenm.* Ostrava: Ostravsk univerzita.

Mertov, S. (2015). *Nvstevnci s mentálním postizenm v muzeu. Metodicky materiál.* Brno: Moravsk zemsk muzeum Brno.

Sklov, T. (2017). *Komunikace s osobami se sluchovm postizenm.* Praha: DINASYS, s.r.o.

umnkov, T. (2019). *Možnosti prostorov orientace a samostatného pohybu osob se zrakovm postizenm.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogick fakulta.

Szwecja

Ekarv, M., Olofsson, E., & Ed, B. (1991). *Smaka p orden: om texter i utstllningar.* Stockholm: Carlsson i samarbete med Riksstllningar.

Ekvall, H. (2012). *Friskare, gladare och smartare med utomhuspedagogik?* Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård.

Göteborgs stadsmuseum & Utopia (2017). *Bara gr! S skapar du ett tillgängligare museum.* Göteborg: Göteborgs stadsmuseum och Utopia.

Hagberg, I.-L. Desbois (Eds). (2010). *Alla ombord! Det salutogena museet – en filosofi fr tillgänglighet.* Stockholm: Statens maritima museer.

Larsson, E.-L. (Ed.) (2010). *Gröna Rehab Göteborgs botaniska trädgård.* Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård.

Naturvårdsverket, Rikstantikvariembetet & Handisam (2013). *Tillgängliga natur- och kulturområden. En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer. (Rapport 6562).* Stockholm: Naturvårdsverket.

Norling, I. (2001). *Naturens och trädgårdens betydelse för hälsa och livskvalitet.* Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård.

Norling, I. & E.-L. Larsson (2004). *Ett gott och friskare liv som äldre – fr en aktiv livsstil i natur och trädgård.* Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård.

Pfeifer, E. (Ed.) (2018). *Natur in Psychotherapie und Knstlerischer Therapie. Theoretische, methodische und praktische Grundlagen.* Psychosozial-Verlag.

Sahlin, E. (2014). *To Stress the Importance of Nature: Nature-Based Therapy for the Rehabilitation and Prevention of Stress-Related Disorders.* (Doctoral Thesis, Swedish University of Agricultural Sciences, SLU, Alnarp, Sweden No 2014:98) Acta Universitatis Agriculturae Sueciae.

Sahlin, E. & E.-L. Larsson (2016). *Människa och naturen. Några teorier om naturens påverkan på vår hälsa och livskvalitet*. Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård, Gröna Rehab.

Serrell, B. (2015). *Exhibit Labels: An Interpretive Approach*. Rowman & Littlefield.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2016). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning.Handledning*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Stoneham, J. & P. Thoday (1994). *Landscape Design for Elderly and Disabled People*. Woodbridge, Suffolk, UK: Garden Art Press.

Stoneham, J. & Price, R. (2001). *Making Connections: a guide to accessible greenspace*. St Austell: Sensory Trust.

Västra Götalandsregionen. (2018). *Tillgängliga och användbara miljöer. Riktlinjer och standarder för fysisk tillgänglighet*. (Diarienummer: FAST 2017-00926. Version 3.1.). Västra Götalandsregionen.

Polska

Dąbski M., Dudkiewicz M. (2010). *Przystosowanie ogrodu dla niewidomego użytkownika na przykładzie ogrodów sensorycznych w Bolestraszcach, Bucharzewie i Powsinie. Adapting the Garden to the example of user blind sensory garden in Bolestraszyce, Bucharzewo and Powsin*. Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. OL PAN, 7–17.

Gontarz, J., Rokita, A., Szoszkiewicz, A. (2013). *VI edycja konkursu „Polska Pięknieje – 7 Cudów Funduszy Europejskich”. “Poland Even More Beautiful – 7 Miracles of EU Funds” – 6th edition*. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 104–111.

Latkowska M.J., Miernik M. (2012). *Ogrody terapeutyczne – miejsca biernej i czynnej „zielonej terapii”*. *Therapeutic gardens – places of passive and active “green therapy”*. Czasopismo techniczne 30, Architektura 8-A, 245–251.

Tota, P. (2016). *The Latest Tendencies in Designing Recreational Spaces – Contemporary Multisensory Gardens, Parks, and Playgrounds*. *Modern Environmental Science and Engineering*, 2(07), 490–500.
[https://doi.org/10.15341/mese\(2333-2581\)/07.02.2016/008](https://doi.org/10.15341/mese(2333-2581)/07.02.2016/008)

Trojanowska, M. (2014). *Sensory gardens inclusively designed for visually impaired users*. PhD Interdisciplinary Journal.

Woźna A, Lauda A. (2011). *Analiza oczekiwań osób z dysfunkcją wzroku wobec cech i funkcji ogrodów. The Analysis of Expectations of Features and Functions of Gardens Represented by People with Visual Dysfunction*. *Architektura Krajobrazu* 1, 69–73.

Woźna A, Lauda A. (2012). *Ogrody dla osób z dysfunkcją wzroku w świetle ich oczekiwań. Gardens for People with Visual Dysfunction in Comparison with their Expectations*. *Architektura Krajobrazu* 4, 65–71.

Węgry

„Érted?! – Értelm!” – Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban? 2009. Obtained from <http://mokk.skanzen.hu/erted-ertem-hogyan-fogadjuk-fogyatekos-embertarsainkat-muzeumainkban1.html>

Dabi-Farkas, R. (Ed.). 2018. *Esélyt a múzeummal. Hátrányos helyzetűek felzárkóztatása múzeumpedagógia eszközeivel. Múzeumi iránytű 16., Szentendre*.

Miskolci Autista Alapítvány. (2018). *Alternatív terápiais lehetőségek – Módszertani kézikönyv I*.

KOLEJNE LINKI JAKO ŹRÓDŁA INSPIRACJI

Symwriter – program do łatwego zapisu za pomocą symboli
alternativnikomunikace.cz/clanek-symwriter-popis-programu-29-185

Odkrywanie świata za pomocą wszystkich zmysłów, elementy medytacyjne i zabawowe
becovskabotanicka.cz/index.php/ct-menu-item-17/ct-menu-item-21

nczk.cz/zdravotne-znevyhodneni.html

lipka.cz
nadace-promeny.cz
terezanet.cz
vikendotevrenychzahrad.cz
chaloupky.cz
jus.cz

architekturakrajobrazu.up.wroc.pl/2011/20-2011/68-1-2011

architekturakrajobrazu.up.wroc.pl/2012/21-2012/76-4-2012

Roots 3:1 – Access for all: Problems and Solutions Beyond the garden path – an introduction to access and inclusion for people of all abilities
Korzenie 3:1 – Dostęp dla wszystkich: Problemy i rozwiązania Poza ścieżkami – wprowadzenie do dostępności i inkluzji osób z różnymi (nie)sprawnościami

Marcus Ormerod and Jane McCleave, University of Salford, UK

bgci.org/files/Worldwide/Education/communitiesIN/Growing%20a%20social%20role_%20A%20manual%20for%20Gardens-1.pdf

botanikos-sodai.lt/en/10-tajame-bgci-kongrese-demesys-gamtai-mieste

bgci.org/education/1630/

sensorytrust.org.uk

accesscode.info

cae.org.uk

drc-gb.org

inclusive-design.it

openspace.eca.ac.uk

rnid.org.uk

thrive.org.uk

BOTANICAL GARDEN: COME IN!

OGRÓD BOTANICZNY: WEJDŹ!

Osoby o specjalnych potrzebach w ogrodach botanicznych

Metodologia

Zespół autorów:

Praski Ogród Botaniczny, Czechy

Amálie Balaščíková, Tomáš Kebert, Klára Lorencová, Eva Novozámská, Lenka Prokopová, Jarmila Skružná, Iva Vilhumová

Ogród Botaniczny w Göteborgu, Szwecja

Kennert Danielsson, Helen Ekvall, Eva-Lena Larsson, Karen Otto

Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

Alicja Kolaszńska, Roksana Lubkowska, Joanna Markiewicz

Węgierskie Stowarzyszenie Arboretów i Ogródów Botanicznych

Anikó Gál-Bélteki, Antal Radványzky, Zsuzsa Szendi, Vince Zsigmond

Redaktor naczelny: Jarmila Skružná

Ekspertyza: Pavlína Šumníková

Tłumaczenie: Amálie Balaščíková

Korekty, konsultacja: Daniela Pařízková

Grafika i skład: Vladimír Veselý

Ilustracje: Vladimír Veselý, Lucie Martišková – 4, 57

Autorzy zdjęć (podane numery stron dotyczą wersji w języku angielskim):

AB Amálie Balaščíková – 14, 17, 30, 38, 50, 59, 63, 84

AIV Personal archive of Iva Vilhumová – 19, 20

DG Daniel Gillbert – 77

ES Ellinor Smederöd – 25

EV Eva Vítová – 40, 65

HE Helen Ekvall – 79, 79

HF Hegyi Füstös – 83

IKHF Ilona Kustánné Hegyi Füstös – 83

JM Joanna Markiewicz – 67, 67, 67, 71, 71

JS Jarmila Skružná – 18, 26

JŠ Jaroslav Škopek – 10

KH Klára Hrdá – 65

KL Klára Lorencová – 10, 13, 27, 28, 50, 51, 53, 58, 59

LE Lucia Escarate – 77

LM Lenka Mitrenga – 60

LP Lenka Prokopová – 24

MAF Miskolc Autism Foundation – 43

MH Mats Havström – 2

ND Natalia Drozdowska – 73, 73

PBG Prague Botanical Garden archive – 36, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54

PF Pavel Florian – 45, 46, 51, 56, 58

PH Petr Hanzelka – 6, 32

RL Roksana Lubkowska – 75

SFC Szombathely Forestry Corporation archive – 81

TK Tomáš Kebert – 50, 54, 56

TU Tamás Unger – 81

UDIRC Universal Design Information and Research Center – 21, 44

ZP Zbyšek Podrázský – 61

ŽA Žampach Arboretum archive – 67

Druk: PROTISK Prchal s.r.o., Velké Meziříčí, CZ

Nakład: 400

Wydanie pierwsze

Wydane przez: Praski Ogród Botaniczny, 2019

ISBN 978-80-88312-02-4